

51. SZ. 1907. (54. ÉVFOLYAM.)

SZERKESZTŐ HOITSY PÁL. FŐMUNKATÁRS MIKSZÁTH KÁLMÁN. BUDAPEST, DECEMBER 22

Szerkesztőségi iroda: IV. Reáltanoda-utca 5. Kiadóhivatal: IV. Egyetem-utca 4. Előfizetési feltételek: Egész évre 16 korona, Félévre 8 korona, Negyedévre 4 korona. A 'Világkronika'-val negyedévenként 80 fillérrel több. Külföldi előfizetésekre a postailag meg-határozott viteldíj is csatolandó.

land hatás érzik is rajtuk, de viszont színei mélyebbek és előadása szélesebb.

Katalogusának előszavában büszkén mondja Ujváry, hogy ő soha sem volt külső hatásoknak alá vetve. Annál érdekesebb találkozás a véletlennek, hogy egyik legjobb képe, a «Hóolvasás» (1906) egyenesen a Szinyei hasonló pompás munkájának hangulatát tükrözi vissza, a «Rouge Cloitre» pedig (Belgium 1907) a régi Palmiét juttatja eszünkbe. Pedig, bármennyire eredeti és kiváló művész is Ujváry, néha neki is javára szolgált volna, ha megemlékezik vala a nyugati mesterekről. Mennyivel stilsosabb lett volna például a «Dámazó arabok» (1899) keleti tárgyához a Dinét és Prinét bűja, napos, keletien izzó koloritja, mint az a barna műterem levegő, melyben Ujváry képét megfestette!

És milyen jó lett volna megemlékeznie a «Szemfülesek» (1904) és «Napos táj» (1906) festése közben, hogy a légiesen lebegő, fantasztikus alakok és faunok s az őket környező táj ábrázolásához a Böcklin ideális tájképe és a Puvitá de Chavannes romantikus naivitása és meszeszerűen ható opális tonusa stilszerűbbek, mint az ő erőteljes realizmusa!... De hát éppen az jellemzi a kereső, kutató művészt, hogy maga csinálja meg magának az új formákat, melyekben új mondanivalót elmondani akarja.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Miklós Elemér versei. Miklós Elemér nem tartozik a forradalmár újtók közé, a kik szilajon vívódnak önmagukkal és a világgal, hogy új formákat, új eszméket teremtsenek s teremtő hevükben rombolni is képesek. Az ő temperamentuma csöndes, szelíd és szerény, megmarad a hagyományos korlátokon belül, nem akar foragatgként magával ragadni, csak megilletni, mint a nyári langyos szellő. Nem is zordon magaslatokon és tengernyi mélységekben keresi virágait, hanem az út melletti réten: egy-egy százsorszép, egy-egy kankalin, vagy éppen ószi rózsza kielégíti. Meglehetősen sokat tanult, különösen magyar költőktől, Petőfi kezdve egész Szabolcskáig, de ad önmagából is eleget: tompa, meleg színeket, lágy érzéseket, könnyen támadt és könnyen múlt hangulatokat. Vallásos és ember-szerető lélek, inkább érzésből, mint meggyőződésből; az élet keserves, lelkeket őrli harczeit nem ismeri, de az élet szomorú oldalai elől nem zárja el lelkét. Lényében van néhány nőies vonás s ép ezért azt hisszük, lirájának főképp fiatal lányok között vannak kedvelői. Új kötetében részint első kis könyve jobb verseit gyűjtötte össze, részint pedig újabb munkáit, a melyek meg fogják erősíteni azt a rokonszenvet, melyet munkássága kezdettől fogva kellett.

Apró regények. Gottier Lajosnak lapunk is közölte néhány ügyes novelláját; ezekből megítélhetik olvasóink, mit várhatnak attól a könyvtől, a melyben «Apró regények» cím alatt összegyűjtötte munkáit. Várhatnak első sorban népszerű milieut a falusi magyar urak világából, néhány jó szemmel megfigyelt alakot, élénk előadást s ha nem eredeti leleménnyel, de tetszetősen szőtt meséket. Ennyi pedig éppen elég, hogy a könyvet kellemes, szórakoztató olvasmánynyá tegye annak számára, a ki egy-egy üres órát olvasással akar eltölteni. Erős gondolkodásra nem kényszeríti, új felfogások feltárással nem nyugtalanítja az olvasót ez a szerény és nagyozás nélküli író, de szelíd, jó munkát ad, sohasem izléstelen, elbeszélései értékében és előadsmódjában mindig egyenletes.

Heltai Gáspár. A nevezetes reformátornak, a maga idejében jeles mese-írónak s a demokratikus gondolat magyar nyelven első megszólaltatójának, a százból magyar íróvá lett Heltai Gáspárnak életét és munkásságát jellemző tanulmányt irt Borbély István. A kis munka úgy látszik doktori értekezés, megérik rajta a fiatal író keze műve, de meglátszik a fiatalos buzgalom és lelkesedés is, melyvel munkáját végezte. Új életrajzi adatokat nem kutatott fel, új kritikai szempontokkal sem gazdagítja Heltairól való felfogásunkat, de okosan és érzékkel állítja össze a már ismert dolgokat s ezzel annyival inkább hasznavehető munkát végzett, mert ez az első ilyen összefoglaló tárgyalása a XVI. század egyik legérdekesebb és legkiválóbb magyar írójának.

Ifjúsági olvasmányok. Sziklay Jánostól nagyon jóra való törekvéssel irt ifjúsági regény jelent meg «Új világ» címmel. Irányregénynek is mondható, mert az a célzata, hogy a magyar ifjúságot a technikai és ipari pályákra buzdítsa s a tisztességes munka megbecsülésére tanít. — G. Büttner Julia «Kedves történetek» cím alatt adott ki egy sorozat novellát ifjú lányok számára. A finom érzésű író-nőt tehetségének alkata egyenesen predesztinálja

arra, hogy az úri házak leánygyermekének írónője legyen; erre való gyöngéd érzelmessége, képzeletének lágyága, felfogásának romantikus színezete. A novellák bizonyára kedves fogadtatásra fognak találni annál az olvasókörzagnél, a melynek száma vannak.

Az amerikai kivándorlás fájdalmasan aktuális kérdéséről érdekes tanulmányt irt Farkas Pál. Nagy anyagot gyűjtött össze nemcsak a tudományos irodalomból, hanem személyes tapasztalatokból, hatósági levelezésekből is. Sok tekintetben újak a szempontjai, helyességüket megbírálni a szak-kritika feladata, de bizonyára van köztük olyan, a melynek figyelembe vétele előmozdíthatja ez égető kérdés megoldását.

Új könyvek. Versek (1897—1907). Irta Miklós Elemér. Budapest, Singer és Wolfner; ára 3 korona, kötve 5 korona.

Apró regények. Elbeszélések, írta Gottier Lajos. Budapest; ára 3 korona.

Heltai Gáspár. Irta Borbély István. Budapest. Athenaeum.

Új világ. Elbeszélés az ifjúság számára, írta Sziklay János. Budapest, Szent István-Társulat; ára 240 korona.

Kedves történetek. Fiatal lányok számára írta G. Büttner Julia. Budapest, Szent István-Társulat; ára 2 korona.

Az Amerikai kivándorlás. Irta dr. Farkas Pál. Budapest, Singer és Wolfner kiadása; ára 150 korona.

EGYVELEG.

* Stanley a híres utazó egy afrikai őserdőben olyan ezüst villát talált, melyre egy elsőrangú londoni étterem czíme van bevéve. A villát egy törpe törzs fejedelme fején viselte hajdísz gyanánt. Hogyan került a villa az őserdőbe, azt Stanley nem tudta kideríteni.

Gége, torok, tüdő, gyomor, stb. hurutos bántalmánál az összes ásványvizek hatását jóval felülmúlja a málnási *Siculia* gyógyforrás. Főaktár Bráczay Kálmán (József-körút 7.).

Figyelmeztetés. T. olvasóinkat figyelmezteti a Krieger-féle Korona-Gyógyszertár, hogy készítményei: *Ákáczia-Arczkrem, Ákáczia-Szappan, Ákáczia-Puder* — világhírű szépségcsodák — továbbá a *Reparator* — évtizedek óta elismert csúsz, közsérvy elleni szer — és a *Tokaji Kina-Vashor* csak akkor valódi, ha minden tégelyen, illetve üvegen a Krieger név előfordul. Annyi mindenféle értéktelen utánzat jön most forgalomba, hogy tanácsos a t. közönség figyelmeztetése, miszerint ezen elismert kitérdő gyógykészítményeket az egyedüli készítőnél Korona-Gyógyszertár Budapest, Kálvin-tér (Baross-utca sarok) vásárolja, vagy rendelje meg pósta útján.

HALÁLOZÁSOK.

Elhunytak a közelebbi napokban: DESSEWFY SÁNDOR csanádi püspök 73 éves korában, hosszas betegeskedés után Budapesten. Tizenhét esztendőig állott a csanádi egyházmegye élén. Holttestét Temesvárra szállították s ott helyezték örök nyugalomra. — HOMOLKA JÓZSEF nyug. m. kir. főterképész, 67 éves korában Bártfán. Harmincz éven keresztül, 1875-től 1905-ig minden magyar iskolában az ő térképeit használták. Homolka iskoláit Prágában végezte, majd a hadsereghez került s résztvett a porosz háborúban. 1867-ben Bártfára került mint vadászhadnagy s ott átlépett a magy. kir. kataszterhez. A hetvenes évek elején a magy. kir. állományomba térképészeti osztályába jutott. Páratlan szorgalma és ambíciója nem elégedett meg azzal, hogy csak hivatalában dolgozzék s magánzorgalomból otthon készített térképeket, a melyeket ingyen bocsájtot a kiadók rendelkezésére. Ily módon felköltötte páratlan tudásával a közfigyelmet, s elhalmozták megrendeléssel. Szorgalma hivatalában is elismerést aratott s a térképészeti osztály főmérnökévé nevezték ki. 1897-ben nyugalomba vonult, a mikor érdemeinek külön elismeréséért a koronás arany érdemkeresztet kapta. Életének utolsó tíz évét Bártfán visszavonulva élte le, a hová még sok munkát küldöttek utána. A «Vasárnapi Ujság» régebbi évfolyamaiban közölt térképek is mind Homolka kiváló buzgalomát és szakavatottságát dicsérik. — TÓTH MÁRTON nyug. m. á. v. főmérnök, volt negyvennyolczas tüzérhadnagy 78 éves korában Budapesten. — Ilyésfalvi PAP SÁNDOR, nyug. királyi ítélőtáblai bíró, Szilágy vármegye törvényhatósági bizottságának virilis tagja 70 éves korában Szilágy-csephen. — BEZERÉDI BEZERÉDY ÖBÖS, nyug. máv. felügyelő, Veszprém vármegye tb. főjegyzője, a 10-ik huszárezred volt főhadnagya, a koronás arany érdemkereszt tulajdonosa Budapesten. — Revisnyeai RAVICZKY GÁBOR, nyug. herceggprímási főpénztáros, 71 éves korában Esztergomban. — IVÁNKOVITS LÁSZ,

Pallavicini ögróf mindszentalgyói uradalmanak főszámvevője, életének 59-ik esztendejében Budapesten. — STAUBER JÓZSEF, a nagyváradi reáliskola igazgatója 54 éves korában Nagyváradon. — DUONNELLY KÁROLY, nyug. honvédfőhadnagy, a tasnádi takarékpénztár pénztárosa, 52 éves korában. — DUHA JÁNOS ügyvéd, Szamosújvár városnak 25 éven át volt főkapitánya, 62 éves korában. — KATZER EDE magánzó, Katzer József szücsmeister, a Katzer-féle részvénytársaság ügyvezető igazgatójának édesapja 78 éves korában Budapesten. — VIRÁG JÓZSEF kultuszminisztériumi számtiszt 36 éves korában Rákospalotán. — Id. PUGIN LEÓ nyug. főreáliskolai tanár 71 éves korában Budapesten. — Fűsörök ZOLTÁN honvédfőhadnagy 23 éves korában Kőrmenden. — SZENDI JÁNOS székesfővárosi számtanácsos, Budapesten.

Id. trienti FERRARI KÁLMÁNNÉ, szül. úrmósi Maurer Jolán, 77 éves korában Beszterezén. — Székely PÁL SÁNDORNÉ szül. Weisz Blanka Jenny, 36 éves korában Budapesten. — KONTHA LAJOSNÉ, szül. Réthy Margit, 29 éves korában Abodon. — ÖZV. DESZÁTH JÓZSEFNÉ, szül. Haynald Mária, 86 éves korában Esztergomban. — ÖZV. KONTA IGONCZNÉ, szül. Bernstein Hermína 75 éves korában Budapesten. — ÖZV. STRICKER EDÉNÉ, szül. Meringer Laura, jótékonyaságról ismert uriaszony Budapesten. — ÖZV. HORVÁTH GÁBORNÉ, szül. Jády Janka 69 éves korában Székesfehérváron. — Mocsán ENDRÉNÉ, szül. Traskovszky Iona 55 éves korában Homrodon. — ÖZV. GYULAY ISTVÁNNÉ, szül. Botika Mária 62 éves korában Aradon.

Szerkesztői üzenetek.

Még várnak rám a szebb napok. Csak szavakat érzünk benne, nagy erős akarást, — lélek az nincs benne.

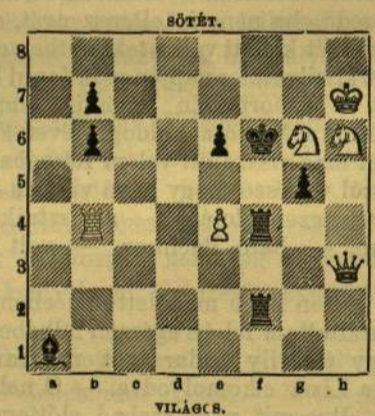
A múlt idők nagy könyvét forgatom. Nemes, emelkedett felfogása a történelemnek, meglátszik rajta a tanulmányban és elmékedésben meghigadt, filozófikus hajlamú értelem, csak forma dolgában nem áll a mai irodalom színvonalán.

Hír futja be a kis falut. A hangot Szabolcskától tanulta, de rosszul tanulta meg és hamisan fújja. Nagyvárad. K. E. A kérdéses képen az angol királyné a német császár mellett áll, a mint az a kép alírásából is félreérthetetlenül kitetszik.

Elcsábítva. Az éj tündére. Mi a szerelem stb. Előfizetőinktől mi azt várjuk, hogy olvassák, szeressék és — terjeszszék lapunkat, munkatársainktól pedig, hogy jó dolgokat irjanak nekünk. Ezért, ha valaki beküld egy dolgozatot, nem azt nézzük, előfizető-e, hanem azt, hogy jó-e a kézírata. Az ön kézíratai, sajnos, nem jők, olyan versek, a melyeket minden művelt ember meg tud írni, ha egy kis gondot fordít rá.

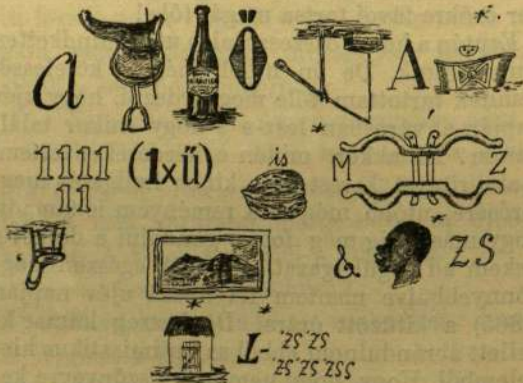
SAKKJÁTÉK.

2567. számú feladvány Dr. Gold Sámueltól, New-York.

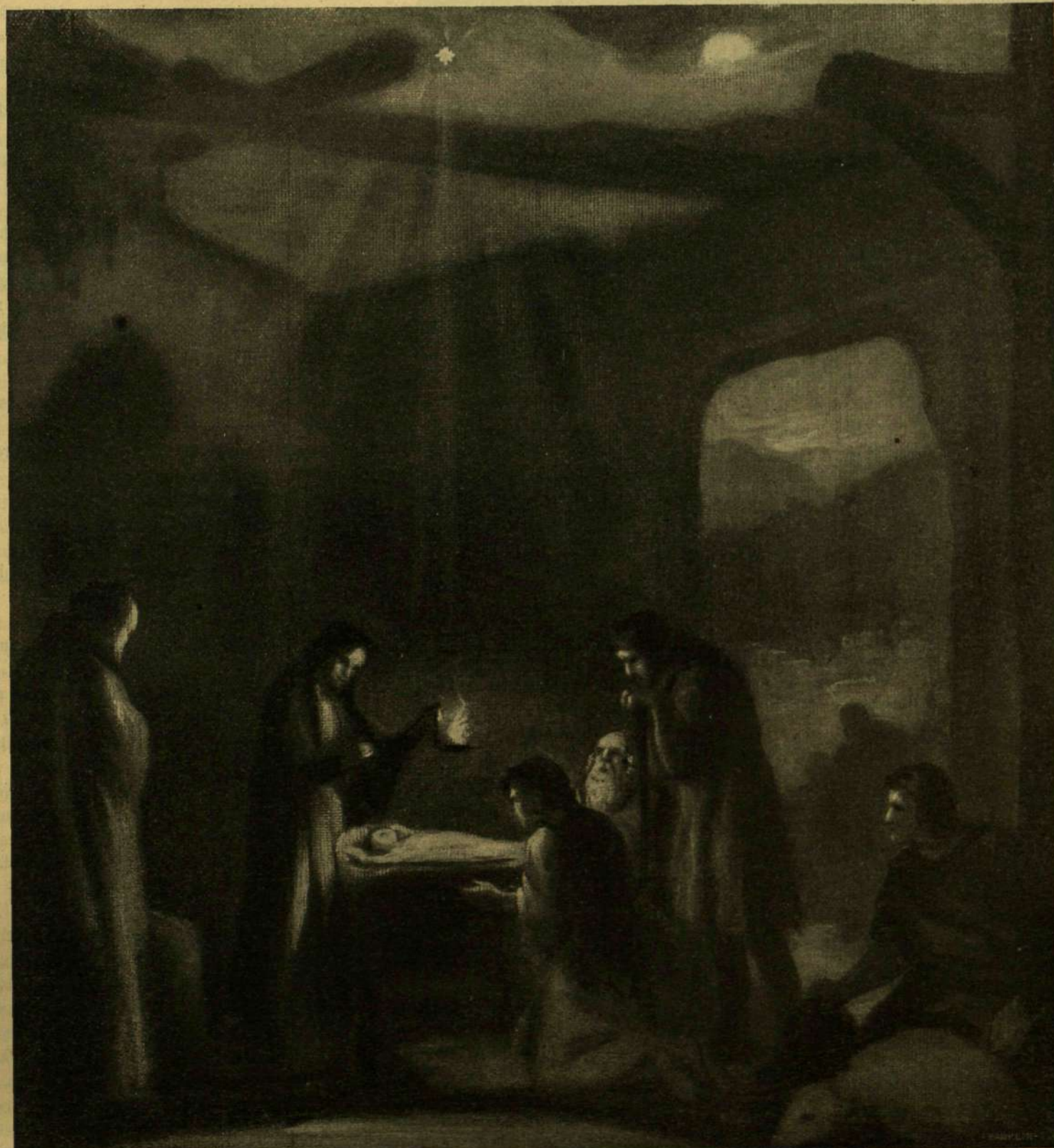
Világos indúl és a harmadik lépésre mattot ad.

KÉPTALÁNY.

A 46-ik számban megjelent képtalány megfejtése: Az elhagyott oltárnak is lehet mártírja.

Feloldó szerkesztő: Hoitsy Pál. Szerkesztőségi iroda: Budapest, IV., Reáltanoda-u. 5. Kiadóhivatal: Budapest, IV., Egyetem-utca 4.

PÁSZTOROK IMADÁSA. — Kacsiány Ödön rajza.

KARÁCSONY.

Karácsonyest édes költészete,
Jövel, borúj sötét földünkre le.
Teremts új szívet, új lelket mibennünk,
S taníts egymást testvérképen szeretnünk!

Karácsonyjé csodás története,
Jövel, — szívünk ma hadd legyen tele:
Hitünk megváltó drága erejével,
Mennyei, mély áhitat melegével!

Világmegváltó örök szeretet,
Ünnepelvé ma születésedet:
Óh, végy állíndó szállást a szivekben,
A büszke, önző, koldus emberekben!
Szabolcska Mihály.

A SZERETETNEK ÜNNEPÉN.

A szeretetnek ünnepén
Tele vagyok vad gyűlölettel én.

Gyűlölök égő gyűlölettel
Minden lelketlen léhaságot,
Álságot, gőgöt, hazugságot,
Önzést, mely mások romlására tör
S melynek a pusztítás gyönyör;
Gyűlölök minden nyers hatalmat, önkényt,
Mely talpa alá tördeli a gyöngét,
Nem rendül össze jajszavától,
De könnybe, vérbe mossa kezeit,
És nyomban bitófákat ácsol,
Ha egy megváltó eszme születik;
Gyűlölök minden sátán fajzatot,
Ki romlott szívvel a gonosznak áldoz,
S örök gát abban, hogy az igazok
Eljussanak az Úr szent asztalához,
Hogy bánat, szenvedés, nyomoruság
Boldogsággá, üdvé válhasson itt,
S az ember testvérként ölelje át
Agyonytört, vergődő társait...

A szeretetnek ünnepén
Tele vagyok vad gyűlölettel én.

Endrődi Sándor.

A NOSZTY-FIU ESETE TÓTH MARIVAL.

Elbeszélés. (Folytatás.)

Irta MIKSZÁTH KÁLMÁN.

— Jaj nekem! Mindjárt meghalok — nyögött fel Homlódyné s egész teste vonaglani látszott — végem van.

Mari nyugtalanul mozdult meg.

— Mije fáj, édes tante? — kérdezte Feri.

— A göres, a göres — lihegte Homlódyné — azt hiszem, meghalok. Rettenetes a hogy fáj.

— Szent Isten, mit csináljunk? — tördelte a kezét Mari kétségbeesve.

— Nem kíván valamit, kedves néni? Szóljon kérem, mit tegyünk?

De Homlódyné egy szót se felelt, csak jajgatott, nyöszörgött s rövid lélekzeteket szedett. — Gomboljátok föl a ruhámat — hörögte végre ziháló mellél.

Feri azonnal szorgoskodni kezdett, de Mari megfogta a karjait s erőszakosan elrántotta.

— Mit gondol, az Isten szerelméért? A ruhát fölnyitni ebben a hidegben! Nem engedem. Hiszen biztos volna a tüdőgyulladás.

— Azt gondoltam, hogy talán a mieder szorítja...

A Homlódyné inasa hátrafordult.

— Ilyenkor melegített zabzacskókat raknak megkövetem alásan a méltóságos asszony gyomrára. Az szokott használni. Itt van nem messze egy juhászak a puszán, talán oda kellene hajtani és a párnák közé tenni.

— Ejh, hisz már Voglány sincs messze. Csak hajtson a kocsis, — rendelte Noszty.

Csakugyan hallatszott már messziről a voglányi kutyák ugatása. Egy égnék meredező nagy fekete rém feljűk látszott lépegetni — ez a kastély ódon bástyatornya — csak hogy nem az közeledett hanem ők, mert a négy ló szárguldott, mint a vihar.

Néhány percz múlva a kastély udvarán voltak. A Feri táltosai előbb odaértek, már ki is voltak fogva. Bubenik elsőnek szaladt az érkező kocsihoz, megkérdezni, mi történt. Feri és az inas gyöngéden leemelték az úrnőt, mire a kastély cselédjei is előjöttek lámpásokkal. Mari szintén le akart szállni, hogy itt maradjon.

— Nem, nem — ellenkezett a beteg siró hangon. — Szegény mamája tudom aggódik. Csak menj Feri, kísérd haza és vigyázz, meg ne hűljön. Visszafelé erédj el az orvosért.

Mari épen tiltakozni akart, hogy egyedül sem fél elmenni, de ha Nosztynak az orvost kell elhozni, akkor nem lehet semmi szava.

Hagyta tehát Nosztyt maga mellé ülni, a Homlódyné inasa helyére a bakra felugrott Bubenik, a fogat megfordult az udvaron és megindult Rekettyés felé. Hiszen egy verébegrás az egész. Mindjárt otthon vannak.

Az idő megenyhült. Egy esomó sötét rongy uszott volt imitt-amott az égen, nyújtotta, huzgálta valami láthatatlan kéz, míg egyetlen sötét fátyollá formálódott.

— Elnyelte a felhő csillagainkat — jegyezte meg Feri.

— Én úgy se tudnám már, melyiket választottam — szölt Mari.

— De most mindjárt megeszi a gyertyánkat is.

És csak emlegetni kellett, hirtelen elbujt a hold is, sötét lett. A mellett csendes, mozdulatlan volt minden. Csak a Gyik morajlott egyre hangosabban.

Mind a ketten a haragos folyócskát hallgatták, mely mindenütt a kocsijuk mellett futott, mint egy kezes esikő. Különös hangulat vett erőt Marin. Ki hitte volna még csak néhány órával ezelőtt, hogy ők ma éjjel együtt fognak utazni Nosztyval, kettesben, egyedül, úgy hogy csak a csillagok fogják látni, azok is csak kis ideig, mert a jó Istenke elotlogatja őket és végül a lámpát is elfújja... Vigyázz-e hát vajjon a jó Isten a gardedam nélküli leányokra s törődik-e azzal, mi illik, mi nem illik?

Feri próbálta megtörni a csendet; egyszerűen felszólalt valamely tárgyat, melynek szálán melegebb beszélgetés fejlődhetne, de Mari egy kurtá igennel vagy nemmel legott elvágtá a fonalat; zuzmarás házfedelet bajos gyufaszálakkal meggyújtani.

Inkább nem erőltette tovább (hiszen lesz még arra idő). Gondolatokba merültek mind a ketten, Bubenik fűtyörészett a bakon, a lovak pedig vigan kocogtak előre, midőn egyszer csak fölkiáltott Mari.

— Nézzen csak oda!

S önkénytelenül közelebb húzódtott Nosztyhoz, mintha oltalmat keresne nála. Elfejtette leány voltát, a kényes helyzetet, a mit a véletlen szült, csak azt tudta, hogy ő a gyenge és Feri az erős.

— Ott, ott!

Körülbelül másfél kilométer távolságban élénk tűz lobogott. Eleinte csak szép látvány volt, a rézsunt lengő szürke fától a füstoszlop, mely alul egy rubint rózsával látszott le-tűzve lenni, de most már látható lett, hogy emberek rezsegnek a tűz körül, mint a mesék-

ben a zsványok, mikor az erdőben pecsenyét sütnék.

— Nem tudom mi lehet — felelte Feri egyszerűen.

— Ugy félek, de olyan nagyon félek — rebegette a leány és a foga is megvazogott. — Talán zsványok.

— Oh dehogy.

— Alkalmasint valami erdő felé tévedtünk.

— Nincs erre sehol erdő.

— Bizonyosan tudja, hogy jó uton vagyunk?

— Bizonyosan.

— Nézze csak, milyen marcsona, ijesztő alakok! Oh Istenem, Istenem. Megölnék minket.

— Ne féljen semmit, mig engem lát.

— Mondja csak, erős maga?

— Nincsen olyan legény, a kitől én megijedjek, de ha magát kell védelmeznem, akkor tűznek se nézek oda.

Nem felelt, valami imádságot mormogott.

— E pillanatban egy durva hang kiáltá:

— Megállj. Egy tapodtat se tovább!

— Jézus Mária! — sikoltott Mari s kis erszénykékjé kezdte keresni a ruhája zsebében. — No mi az? — kérde Noszty.

— A hid fel van szedve, nem lehet átmenni.

A kocsi megállt, minthogy nem is mehetett tovább, mert egy korlátfa volt odaállítva. A tűz mellől két ember a kocsihoz jött fákllyakkal s immár nem oldalt, de elől lett látható sötétzöld habjaival a folyó, mely itt fordul be a Mezernyei völgybe. Dobogója fel volt szedve — csak a váza állt ott, a keret, az oldalak és a ezölöpök.

Feri leugrott a kocsirol, megvizsgálta a hidat s beszélt a fákllyakkal, aztán Marihoz intézte a szavait:

— Nagy bajban vagyunk, csinálják a hidat, nem mehetünk át. Hát már most mit csináljunk? A hid csak holnap délelőtt lehet járható. — Nem tudom — tagolta Mari reszkette. A fákllyafény az arczára verődött. Olyan fehér volt, mint a halotté.

Feri visszaült a kocsiába.

— Mezernyére! — mondá a kocsisnak eltökélten.

A fogat megfordult és áttért a réteket átszelő dülő utra.

— Hova megyünk? — kérdezte a leány elhalón. — Mi lesz velem?

— Mezernyére megyünk.

— Én haza akarok menni — felelte egyszerűen, erőteljesen, makranczosan legyintve egyet a muffjával a levegőben.

— De ha nem lehet, mert nem tudunk röplüni. Hiszen láthatta!

— Én akkor kingrom a kocsiból, megyek a világnak — fakadt ki akaratosan s kázmá-lódni kezdett, az egyik lábát kihuzta a lábzsákból.

— Mari! — könyörgött Noszty érzélgősen megfogván a karját, — hallgasson meg...

— Nem, nem — és kirántotta a karját.

— Csináljon aztán a mit akar, de kérem, hallgasson meg előbb.

— No, hát beszéljen.

— Mezernyére azért viszem, mert ön már bágyadt és Mezernyó van legközelebb.

— És mit csinál velem Mezernyén?

— Hiszen épen ezt akarom megmondani. Mezernyén ön otthon lesz. Ott van Pázmár doktor, ott van édes apjának a szanatoriuma, abban van neki rendezt szobája, ágya, Pázmár doktor hamarjában befűteti és ön nyugodtan eltöltheti az éjszaka hátralevő részét, úgy se sok van már belőle s reggelre megcsinálják a hidat, szépen haza mehet. Szóval maga ott meghál a saját apja fedele alatt, én pedig el-

viszem Pázmárt Máli nénihez, a hogy rám bizta.

Ez a magyarázat némileg megnyugtatta Marit, visszaült csendesen a helyére.

— Nos, meg van nyugtatva? — kérde szeliden Feri.

— Bocsássa meg, ha valami különöset gondoltam, de lássa, szegény kis agyvelőmet úgy megzavarják a dolgok, hogy azt kellett hinnenem, a mit az apám mondott...

— Én rólam?

Csak a fejével bólintott szomorúan.

— Mit mondott?

— Azt, hogy maga nem becsületes ember és soha se lehet az én férjem.

De ezzel aztán el is tört a méceses, sirni kezdett.

Feri megrázkódott és egy szót se szólt többet. Feje a mellére hanyatlott s egy perczig arra gondolt, hátha ő ugrana le a kocsirol s elindulna úgy a világnak, hogy soha a híré se hallanák.

Egy bolyongó éji madár neki akart repülni a kocsilámpa világosságának, de mert a lámpát odább vitte a rohanó négy ló, az irányt tévesztett bagoly a Feri fejének szállt s horszolva szétterjesztett szárnyaival a kalapját, kísértetiesen vijjongta: Kuvik, kuvik.

A botrány.

Éjfél után két óra tájban zörgette fel a szt. Sebestyénell átellenben lakó Pázmár orvost Bubenik, hogy jöjjön azonnal. Tóth kisasszony várja künn és méltóságos Noszty Ferencz úr, hozza el a kulcsot is a Tóth úr szobájától, mert a kisasszony itt fog hálni az apja szobájában (a rekettyési hidon nem lehet átmenni), aztán hozza a bundáját, botosát is, mert át kell mennie Voglányba, Homlódyné méltóságos asszony megbetegedett.

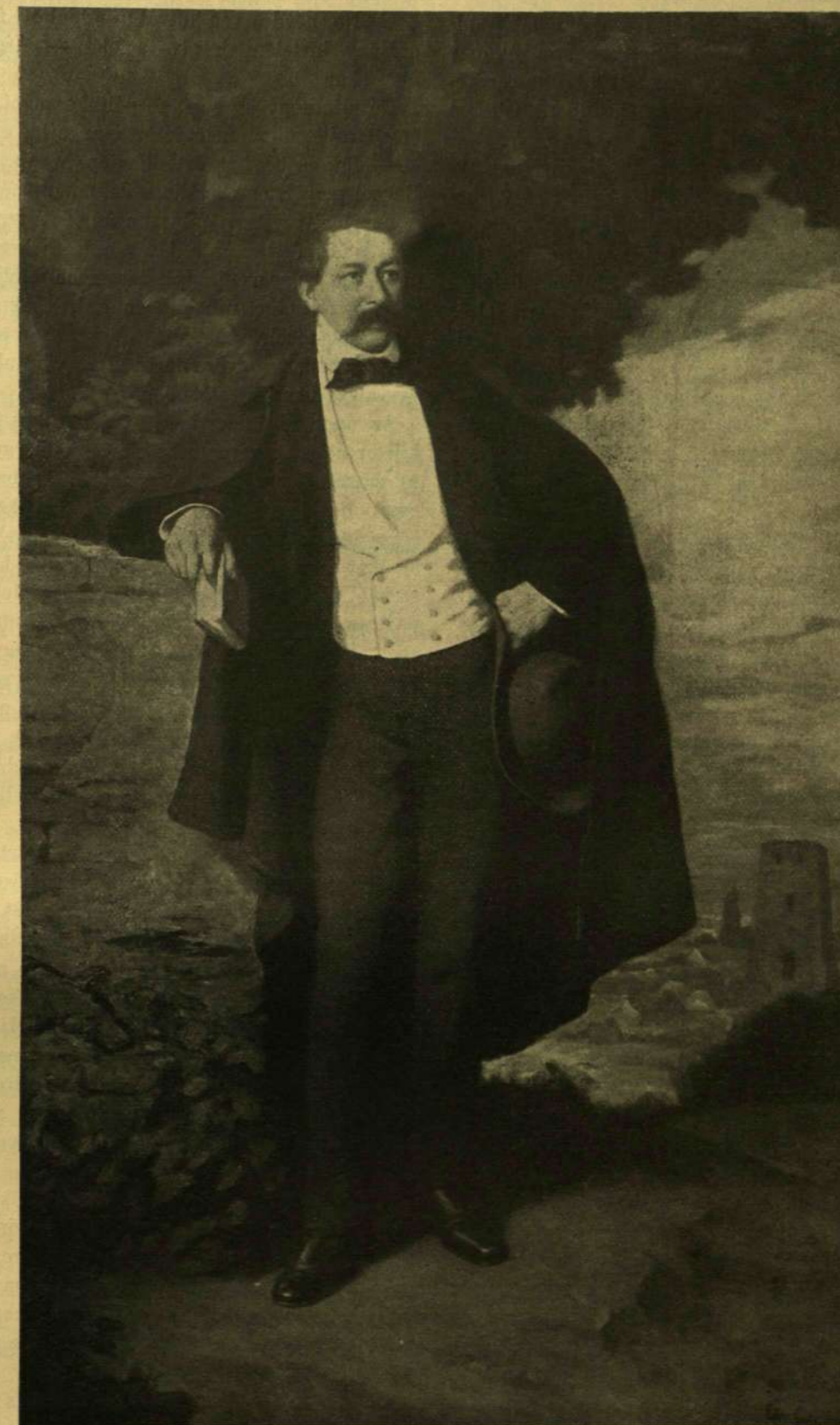
Mig egymásután belebujt a ruháiba, addig lassankint az eseményeket és azoknak az okait is összekapokta a doktor, úgy hogy teljesen informálva csoszogott el botosaiban a kocsihoz.

— Jöjjön, jöjjön kedves kisasszony. No semmi az. Itt jó helyen van. A saját házában van. De ki látott valaha ilyen esetet! A tarka Zebedeusát ennek a vármegyének. Hát nem tudják nappal megcsináltatni azt a hidat? Hiszen mindjárt befűtök én. Nem a vármegyének, ám-bár annak se ártana, de a szobában. Ugy-e nagyon össze van törve? Hogy ne, hogy ne. Ez az Apafi mindig rézeges ember volt, de még most is bajokat csinál. Ugy? Hát az élőképé főpróbája volt? A tarka Zebedeusát azoknak az élőképéknek. És hát mi baja a Homlódynének? Göresök? Ugy kell neki, mert olyan mint a keneső, mindig jár-kele és felfázik. Itt most a lépcsők következnek kisasszony. Csak tessék én rám támaszkodni. Hopp itt vagyunk. A szolgabíró úr már ismeri ezt a helyet. Ő is hált már itt néhányszor.

Kinyitotta az ajtót és gyertyát gyújtott. Egész barátságos szoba volt. A fogason az öreg Tóthnak a kabátjai lógtak. Az íróasztalon könyvek, Jósikától, Keménytől, Jókaitól, egy házispaka, a mit harmadéve karácsonyra Mari kötött az apjának, ugyancsak egy törülköző-tartó a mosdó asztalnál, az is az ő himzése, hiszen itt ő valóban otthon van. A balszögletben hófehér ágy kínálkozott fekhelyül, az ajtó mellett egy vas-kályha terpeszkedett, még a grujtó is oda volt készítve.

— Hajoljon le Bubenik, gyűjtsa meg.

A száraz fa mindjárt tüzet fogott s csakhamar elkezdett pattogni, szikrázni, majd pelereli és dohogni. A lángok eleinte sziszegve nyalták a fahasábot, nyújtózkodva, mint va-

ARANY JÁNOS ARCKÉPE. — Éder Gyula festménye a nagyszalonai városban számára.

lami kék giliszták, mig a folytonos előnyomulásban végre erőt vettek rajtok s ropogva, dadalmas zúgással tomboltak a kályhában. A doktor ezalatt meggyújtotta a szamovár alatt is a szeszt, Marinak théat főzve; nyájás és vidám lett a szoba, Mari egy kicsinyt magához jött és még mosolygott is. Mikor pedig Noszty megsürgette a doktort, hogy jöjjön már, mert Máli tante türelmetlenül várja Voglányban, Mari is tuszkolta, hogy csak menjen, menjen, ő egészen jól érzi itt magát.

A doktor kivette a kulcsot kívülről és belülről toltá be a zárba, figyelmeztette, hogy két-szer fordítsa meg.

— Ha pedig valamire szüksége lesz, itt a csengetyű-zsinór, huzza meg, az ápolónők, a kik lent vannak a betegeknél, azonnal feljönnek. Majd külön is utasítom most őket.

— Köszönöm szépen, de nincs szükségem semmire, kivéven nyugalomra.

— Hát csak pihenje ki magát, kedves kisasszony. Holnap majd magam viszem el a mamájának.

Mikor elmentek, Mari Nosztynak is kezet nyújtott.

— Nem haragszik rám? — Szölt és hamar elfordította a fejét.

— Dehogy — felelte Feri egyszerűen s aztán elmentek. Mari még hallgatta a lépteiket az emeleti folyosón, kip-kop, kip-kop, ezek a Feri ritmikus lépései, zsob-csop ezek a doktor botosai, drob-brob ezek a Bubenik nagy talpai. Még azt is hallotta, mikor a kocsi elindult.

Hirtelen vetkeződni kezdett, az ágy szélére ült, megoldotta felső szoknyáját s kilépett belőle, kikapcsolta galambszin mellénykékjé, ekkor jutott észébe, hogy nincsen hálóreklíje. Gépiesen nyomogatta össze a mieder-kapcsokat s lehullt a pánczél, mint mikor a mákvirág kihalad a burkából. Lehet-e igazabb valami? A czipellőket is lehuzta s egyenkint leejtette a padlóra. Kip, koppant az egyik, kip koppant a másik, mintha azoknak a most elhangzott lépteknek felelgetnének.

Elhangzottak és talán soha se fogja hallani többé. Ugy elfacsarodott a szíve, hogy sirva

borult az ágyra, s addig sirdogált csendesen, míg elaludt.

A gyertya égve maradt az asztalon, egy piciny piros rózsza nőtt ki a kanócából, egy moly-lepke keringett, tánczolt körülte eszedzetten, egy prücsök pedig hegedült neki hozzá valahol a falban.

A doktor az egész uton szundikált. Voglányban a kastély udvarán felköltötte Noszty, belesérte a Mái tante lakosztályába és átadta egy komornának, míg ő maga úgy, hogy jött visszafurrag az udvarra, a hol már befogva várta a saját kocsiját. Felültek Bubenikkal és kőd előttünk, kőd utánunk, Mezernyére hajtottak.

— A torony-szobában világosság van — figyelmeztette ideiglenes gazdáját Bubenikkal, mikor a szt. Sebestyén elé értek.

— Már mindegy — felelte Noszty. — Benne vagyunk.

Megállították a kocsit, a kórház éjszakai részénél, Bubenikkal nyakába kanyarította a táskáját s gyalog lépegettek a homlokzathoz, a parkosított részen keresztül.

Valami nyitott filagória volt oldalt, a hol a betegek nyáron fildögélni szoktak. Bubenikkal ide vonta be Ferit.

— Itt majd elkészítem a méltóságos urat, hogy még az édes anyja se ismerne rá.

A táskából kihúzott Bubenikkal egy ósz parókát, meg egy alszakállt.

— No adja ide a fejét, olyan patriarcha lesz — mindjárt, hogy a Sebestyénbeli anyókák azt hiszik, Aeskulap apó véteti fel magát betegnek.

Nem hiába volt színész valamikor Bubenikkal, egy percz alatt átalakította Nosztyt öreg embernek, parókát húzott a fejére, alszakállt ragasztott az állára, egy óeska köpenyvet terített rá, s tetejébe vállára akasztotta, a honnan ez mind előkerült, a tarisznyát.

— Rendben van. Már most csak tartsa magát egy kicsinyt görbén és tessék megmondani, hol várjuk reggel?

— A vendéglőben.

Bubenikkal visszament a kocsihoz, Noszty pedig előre jött a Szent Sebestyén bejáratához s meghúzta az ajtófélfán lógó fogantyút, mire éles hangon szólalt meg a harang odabent.

Kisvártatva kulcs nyikorgott az ajtóban s egy középszerű asszony dugta ki a fejét, melyen fehér bodros főkötő pipeskedett, félrehibbanva és meggyűrve. Kezében lámpást tartott, mely csak gyér fényt vetett a földre.

— No, mi az? Mit akar?

— Beteg vagyok, kérem magamat fölvetetni a kórházba.

— Miféle szerzet? — kérdezte az asszony bizalmatlanul.

— Vándor óracsináló vagyok.

— Nem erre a vidékre való, ugy-e?

— Tóth úrék óráit igazítottam Rekettyésen.

Erre megenyhült egy kicsit az asszony és így szólt:

— Hát mi baja?

— Szédülök, — nyöszörögte, — azt hiszem, mindjárt összerogyok.

— De hol csavarog ilyen késő éjjel, hiszen mindjárt rotrátéra fognak barangozni?

— Lassan vánszorogtam az úton és mint-hogy ismerem Pázmár doktor urat . . .

— Ah, ismeri a doktor urat . . .

Ettől még jobban megenyhült az asszony szigorú arca s most már valamivel nagyobb nyílást hagyott az ajtón, még csak az utolsó próba volt hátra.

— Hajoljon idebb és leheljen rám.

Noszty, nehogy a lámpafénynél meglássa valahogy fehér fogaikat, óvatosságból olyan kö-

zelről lehelte rá, hogy az ajkait érinté, csóknak is beillett, csak hogy épen nem czipant.

— No, nézd a vén kutyát! — kiáltott fel az asszony, hirtelen elrántva a fejét. — Még mit nem akar!

De minthogy se bor-, se pálinkaszagot nem érzett rajta, most már kitérte az ajtót előtte. — Jöjjön be hát és pihenjen le, jó öreg. Reggel majd megvizsgálja a doktor úr.

Ezzel elvezette a folyosón át a közterembe. Feri ismerte itt már a járást s arra kérte az ápolónőt, hogy az ő ágát messzebb jelölje ki, mert nem tudna pihenni, ha a betegek nyöszörgését közelről hallaná, s egyenest a csigalépeső mellett ágyhoz tartott, mely hátul volt egy alkovenszerű szögletben.

Az ápolónő ráhagyta, s miután az új beteg kijelentette, hogy semmire sincs szüksége, elcsoszogott lámpájával a terem előszébe, hol egy nehéz beteg mellett virrasztott. Útközben sorra nézegette az elfoglalt ágyakat, figyelte az alvókat és betakargatta, aztán leült egy karosszékre az egyik ágyánál, a lámpát letette a padlóra maga mellé, hogy a fény ne bántsa az alvókat, egy kanál orvosságot adott be egy félkönyökére emelkedő fehér alaknak, egy másik üvegből maga vett be valamit, de aligha orvosságot, s lassan-lassan bóbiskolni kezdett, fehér főkötős feje lazán mozgott, mintha madzagon lógna le a nyakáról s valami játszi szellő ingatna ide-oda.

Noszty csak erre az elcsendesedésre várt, melyet elvéve zavartak sóhajok, szuszogások és nyöszörgések, gyorsan lerángatta ál-haját, szakállát és a táskába gyömösözte, lehúzta czipőit és hóna alá fogva, lábujjhegyen a csigalépesőig osont, fölment nesztelenül, kikereste zsebéből a kulcsot, melyet egykor Tóth Mihálytól kapott használatba, nagy óvatosan megfordította a mennyezeten levő zárban, mire lassan-lassan fölemelte a csapóajtót, hogy zörejt ne okozzon, s most már csak egy lépés — bent volt a Tóth Mari szobájában.

Meghökent, mint a szentségtörő, a ki egy templombá lép rabolni. Egyet lépett előre s a lépte nesztétől megrémült. Zsibbadni, merevedni érezte a lábait. Úgy rémlett neki, mintha szellemek suhogának láthatatlan pallosokkal az ágy körül, a honnan csendes, szabályos pihegés hallik.

Minden úgy volt még, mint mikor az álom betapasztotta szeméit, a szép, szomorú szemeket. A gyertya égett, de már a legvége szerzegett a gyertyatartó üregében, a tücsök még mindig hegedült, hanem a vig, bohó tánczos, a molylepke, már halva volt; a lángokba vágódott és megégett. A kis czipők ott heverték az ágy mellett. A rezedaszin szoknya, meg a galambszürke blouse hanyagul a székre volt dobva, az utóbbi még szinte az élő test formáit mutatta a vállaknál és a mellnél, a hol be nem huppant és — csak remegve mert odanézni Noszty, — a fehér párnákba besüppedve a Mari feje pihent, koszorúba font kalászsziin hajával. Ajkai körül amorettek játszottak. Nyakának édes vonalai minden lélegzetvételnél mozgottak, alakultak, s mozogni látszott velök egy kis szentkép, mely keskeny fekete bársonyi pántlikán lógott a nyakán, mint a esőgetyű a báránynál.

Noszty szíve hangosan vert. Hallotta a mély-séges esőndben, s ez olyan bántó volt, mintha még valaki volna itt rajta kívül.

Bizonytalan kilátásokkal szorongatták különböző érzések; a megszorított ember czinizmusa, a moral insanity chaotikus zagyaléka, mely lényének alapját képezte, a nemes ember föl-szedett lovagias allűrjei, a szerelmes gyöngéd-

sége, a kéjencz gyönyöröszomja, mintegy birokra keltek a könnyelmű úrfi lelkében. Volt mozzanat, melyben a megbánás kerekedett felül, leg-jobb, ha visszaoson csendesen, de egy tekintet azokra a formás czipőkre s az álmában gyöngén kipirult kedves arcra, megint meglökte az ördög: hát mindezt itt hagyja másnak, mikor már majdnem az övé volt? Nem, nem. Törjön szét a világ, szakadjon rá minden kárhozát, de meg nem hátrál. Hiszen nem akar semmi becselent, csak a csatát akarja megnyerni, melyet neki a végzet üzent.

Határozott, sőt daczos léptekkel közeledett az ágyhoz. Ekkor pillantotta meg a szoba falán végighúzódo esőnyetűzsinórt, kivette kését és kettévágta. Az ágy mellett állva, megcsapta az a bódító illat, mely a női testből kiárad, szédült és reszketett a vágytól minden porcikájára, érezte, hogy nem bír többé magával és nem tehet mást, mint átkapja azt a bűbajos, titokzatos szépségekkel teljes alakot, a karjaiba szoritja, álmát, haragját lecsokolja.

De mit mondanának majd ehhez azok a tiszta égi szemek, melyek most a pillák selyem-rojtja alatt vannak elrejtve? Mit mondanak, ha majd megnyílnak? Jaj, azok a szemek!

És Noszty nem karolta át, a mint akarta, hanem a helyett letérdelt az ágy melletti szőnyegre s gyöngén megérinté a párnán nyugvó kis kezét.

— Mari! — szólt halkan. Erre a hangra feltékkintett félében, félálomban, meglátta Nosztyt, valami mosolyfélé suhant át az ajka balszögletében, aztán újra lecsukta nyugodtan a szeméit. Azt hitte, álmában látja Nosztyt. S ez jól esett neki.

— Itt vagyok. Én vagyok, — ismételtette Noszty hangosabban s kezébe vette a kezét. Mint a megriasztott madár, a hogy a szárnyát idegen érintésre szétesapja, elhárítólóg emelte fel a karjait s egy velőtrázó sikoltással bújt a paplan alá az álla hegyéig.

A rémületé volt az első mozdulata, a szeméremé a második.

Feri bűnbánó hangon beszélt hozzá: — Boesásna meg, oh, boesásna meg, hogy ide jöttem. Ne haragudjék, édes Mari. Nem akarok semmi rosszat. Csak azért vagyok itt, hogy meghallgasson és igazat adjon nekem.

Az pedig egy szót se felelt. Ajkai mozgottak, látszott, hogy beszélni akar, de nem tud, mintha megrémült volna. Finom orrezimpái remegtek, homlokán a rettenet verejtéke gyöngyözött. Majd végre hangos sirásban tört ki. Noszty pedig csak egyre ismételtette, hogy ne haragudjék és ne féljen tőle, mert ő nem akar tőle semmi rosszat.

A könnyek igazi fegyverei a gyengébbeknek; Feri elgyengült, Mari megedződött általuk. — Távozzék innen — kiáltá váratlanul, élesen s almavirágzin karját végig húzva a szemén. végig kente rajta a könnyeket. — Ha ebben a pillanatban nem megy, föllármázom a kórházat!

És keze a zsinórt felé nyult. — Hasztalan — felelte Noszty — a zsinórt elváltam.

— Becselent! — sziszegte a leány megvető hangon és egy üveget kapott fel az éji szekrényről. — Ne gondolja, hogy nincs fegyverem. Nem félek magától. Én amerikai leány vagyok. Velem nem olyan könnyű elbánni. Vigyázzon, mert ebben az üvegben vitriol van és én a szemem közé öntöm, ha nem távozik vagy ha egy merénylő mozdulatot tesz.

Erre a bátor hangra Feri úgyszólván összetört.

— Oh Mari, ne legyen olyan kegyetlen —

esengett — ne ítéljen olyan keményen. Hibás lehetek, de nem becselent. A módok és az eszközök, a melyekhez nyultam, talán kifogásolhatóak, de a cél . . .

E pillanatban nagyot lobbant a gyertya utolsó lángja s egy csörrenéssel kialudt, homály támadt a szobában.

Mari felhasználta ezt, a paplan alatt az ágy lábához esúszott, fürgén mint a gyík, ott hirtelen átvette magát az ágy deszkáján s egy iramodással az ablakpárkányon termelt.

Noszty csak az alsószoknyák sustorgását hallotta, aztán valami fehérét látott megvilanni a sötétben, csak akkor vette észre, hogy voltaképen mi történt, mikor onnan fenyegette meg:

— Ha ön nem megy, én megyek. Leugrom innen, — s ezzel csavarni kezdte az ablak kilincsét.

Noszty ijedten fordult meg.

— Mari, Mari, az Isten szerelméért, megálljon. Térjen vissza az ágyba és hallgasson meg. Ha ön elküld, miután meghallgatott, esküszöm az élő Istenre, távozom a szobából.

— Hát jól van, beszéljen, — mondá, s egykedvűen lógáta a lábait a párkányon ülve. Már egy csöppet se félt, érezte, hogy ő van fölül.

Valami gyönyörű látvány volt az az asszonyalakba összefutó sejtelem az ablaknál.

— Jöjjön vissza, kérem, mert ott megfázik. Az a halál ott!

— Távozzék az ágytól, távozzék a kályhához, akkor visszamegyek. És esküdjék meg, hogy nem közeleg az ágyhoz, esküdjék meg az anyja sírjára, mert az anyját talán szerette. Ugy-e, szerette?

— Szerettem, és esküszöm az ő sírjára, hogy mindenben engedelmeskedni fogok magának.

— Úgy? Akkor jól van. (Most már szinte tetszett a dolog Marinak.) Mindenekelőtt hűnyja be a szemét és forduljon el.

— Ha elfordulok, akkor minek hűnyjam be a szememet, ha pedig behűnyom a szememet, minek forduljak el?

— Csak semmi okoskodás.

Noszty a kályhához ment, a mit azzal konstatált, hogy fölemelte a piszkáló vasat és fel-turkálta benne a parazsat a hamu alól. Azalatt Mari visszahányt az ágyába.

— Hát már most, mondja meg, hogy jutott ide és mit akar?

— Engem a szerelem hozott ide, az olthatatlan, a zablát, fegyelmet és akadályt megvető, mindent összetörő lázas szerelem.

— Ne mondja! — szólt közbe Mari nyujtott, gúnyolódó hangon. — Oh, szegény ember!

— Képzélje magát helyzetembe. Megszerettem egy leánykát, egyszerű sorsú gyermeket, önt Mari, mikor még azt hittem, komorna. Ő volt életem, kerestem mindenfelé, ábrándoztam fölöle s íme sorsunk összehoz, kisül, hogy ideálom düsgazdag kisasszony, ön Mari. Mindjárt éreztem akkor, hogy szerencsétlenség ért. Vissza akartam vonulni, de ön bátorított a végül, hiszen tudja, ebben az alakban is majdnem kalászbá szökött már a boldogságom, mikor az ön apja megjelent és a sógorom előtt kijelentette, hogy mindennek vége szakadt.

Képzélheti azt a bánatot. Egy összetört szerelem egyszerre, ez már nem a halálba kergeti, hanem messzebb, a pokolba. Hányszor kiáltottam fel az Istenhez gyötrelmemben: Isten, Isten, minek tetted ezt? Legalább hagyta volna meg Klárit. Az is elég lett volna nekem, hogy keressen, hogy gondoljak rá, tudjam, hogy megvan valahol, de mért tetted nekem a világot egészen üressé?

A dallamos, behizelgő hang megrezgettette a Mari lelkét, egy szót se felelt, csak sóhajtott: hiszen ő sem banná, ha megvolna a vadász valahol . . .

— Hát már most mi tévő legyek — folytató Feri keserűen, miközben leült a fűkosárra — vártam, hogy talán jelt ad, csak egy parányi jelt és küzdeni fogok, a hogy a közönséges életben küzdenek az akadályokkal és diadalra viszik szerelmüket igen sokan. De maga úgy tett, mintha soha semmi se történt volna közöttünk. Maga úgy látszik, azokhoz a virágokhoz tartozik, a melyeket mindennap más-más vízbe kell tenni, hogy éljenek. Maga engem soha sem szeretett.

Mari nyugtalanul mozdult meg a párnák közt.

— Az nem igaz.

— Egy jégesap nem lehet hidegebb, mint a milyen ma irántam volt.

Mari észre se vette, hogy megint fordult a koczká, támadóból védekező lett.

— Ne gondoljon rosszat fölölem. Nem magához vagyok én kegyetlen, de én magamhoz. Megparancsoltam a szívemnek, hogy: «ne mozogj», megparancsoltam a szememnek: «ne árulkozz», és magának úgy látszik, hogy szót fogadtak, de én tudom, hogy nem egészen. Magamat kell elszoktatnom a reménytől, apámnak a kijelentése után, hogy ön nem becsületes ember és sohasem lehet az én férjem.

— És megmondta az apja a bűnömöt?

— Igen, mondott valamit, talán nem az egészet, úgy sejttem, nem az egészet, de eleget.

— Tehát ön is elítél, Mari? — fakadt ki Noszty, és olyan tompa volt a hangja, mintha a föld alól jönne. — Értem, hogy az apja ilyen, de hogy egy szerelmes leány szerelmét gyökere-restől fűjja el az első szél, az mégis lehangelő, sivár dolog. Hiszen nem öltem embert. Igaz, hogy bűnös vagyok, meggyómon őszintén, de hány fiatalember keveredik ilyesmibe, a kiből később derék ember lesz. A helyzet, a szorultság, az éhség viszi rá.

— Hogyan, az éhség is? — csodálkozott Mari.

— Sokszor az is. Beismerem, megtörtént velem, de soha nyilvánosságra nem jutott, nincs is semmi bizonyíték rá és végre megfizettem.

— Mit beszél? Megfizette?

— Természetesen.

— És aztán?

— Széttéptem.

— De hát miről beszél maga?

— A váltóról.

— Nem értem.

— Hát hiszen tudja, aláírtam az ezredesem nevét, mert pénzre volt szükségem, ezért kellett elhagynom az ezredet s ezért hagytam el most maga is.

— Nem, én erről semmit se hallottam, — tiltakozott.

— Pedig csak ez az egy fiatakori botlásom van.

— Hiszen ha csak ez volna, — szólt Mari fitymáló hangon.

— Mondom, hogy ez.

— Ugyan menjen! Maga engem még e nehézz pillanatban is bolonddá akar tenni. Mit bánom én, hogy mit firkált maga alá, mit nem firkált, de másról van itt a szó, tisztelt úr.

— Ugyan miről?

— Én azt hittem, hogy az unokatestvéremről, Velkovic Rozáliáról beszélünk.

— Hiszen ha csak az volna! — sóhajtott fel Noszty.

— Micsoda, maga azt oly csekélybe veszi, hogy egy leánynak megzavarja a fejét, ház-

ságot ígér neki s ugyanekkor egy másik vidéken egy másik leány iránt tetteti a nagy, az észbontó, hogy is mondta csak az imént, — a lázas szerelmet.

Noszty nevetett.

— Nem volt az szerelem, nem volt az soha komoly dolog, legeskedtem körülte, megvalom, a hogy minden fiatalember megteszi, de mindez csak a felületen volt.

— Apám nem így adta elő.

— Apja nemeslelkű ember s a hibámat színezte ki, ha ugyan hibának nevezhető, hogy a bűnömöt ne kelljen említenie. Ő azt hitte, hogy maga előtt ez is eléggé elrejtendő.

— Inkább, mint a másik. Hát azt állítja, hogy nem igaz? Hogy nem szereti Rozálit?

— Nem.

— Pedig ő . . . de mit is beszélnek csak? Hát igazán nem tetszett?

— Azt nem állítom, hiszen sok leány tetszett már nekem, de szeretni csak egyet tudtam s az maga Mari. Mikor a somlyói hegyen a négyesre foglalkoztunk, ott láttam Velkovic Rozát is, ott beszélgettem magával, ha olyan nagyon tetszett volna, ott volt előttem, de épen azért mentem el, mert úntam a vele való találkozást.

Ez igaz volt. Róza csakugyan ott volt akkor a hegyen. Ez az argumentum nagy esőrpö-léssel esett be a mérlegserpenyőbe Feri javára.

Mari egy szót sem felelt, gondolataiba merült. Olyanba tűnt neki, mintha egy nagy követ hempergetett volna el Noszty a szivéről s ez most meglágyult, hej, mert nem is ő (a szív) volt kemény, hanem a kö, mely rajta feküdt.

Tehát látta Rozát a hegyen és mégsem állott szőba vele. A kövel együtt megmozdult a moh, a mely benőtte, a Mari lelkiismerete is. Hátha szigorúan itélték meg a szegény Ferit. Bizony nem volt szép tőle (Maritól), hogy olyan gyorsan alávetette magát az apja akaratának. «Hátha csakugyan lelketlen teremtetek vagytok?» valóda önmagát s holmi hősies, lázadózó érzések kezdtek a felszínre tolokodni.

E közben egyre világosabb lett a szoba, semmi kétség, virrad odakünn, éles kakaskukereklások hangzottak fel a szomszédságban fekvő udvarokról, a leeresztett zsalukon át világosszürke sávok ereszkedtek be a szobába s a bútorok és apró tárgyak visszaöltözödktek velök az igazi formájukba.

— Jó, jó, — felelte Mari nagysokára, — de ebből még mindig nem tudom, mint jött be ide és minek? Azt állítja, becsületes szándéka van . . . Hát mit akar?

— Megmondom röviden. Kompromittálni akarom.

— Hisz ez gyalázat — tört ki Mari s hangjában a harag és fölháborodás érzése csengett.

— Nem, mert ez a szerelem kétségbeesett küzdelme.

— Szép szerelem — kacagott fel a leány keserűen.

— Az utolsó fegyverem, kényszerítetek hozzányulni, mert csak ez az egy reményem van, hogy hozzám adja az apja, ha előbb kompromittálom.

— Azt hiszi?

— Meg vagyok róla győződve. Igen is bevallom, hogy ez mind azért történt. Azért hoztam ebbe a torony-szobába, mert kulcsom volt tőle a csapajtóhoz, melyet egy alkalommal édes apja ajánlott fel használatra, beteg aggyánnak át-ídomítva magamat, idejöttem a kórházba fölvettem magamat és lopva, titkon onnan osontam fel, hogy itt a lábaihoz borulva kérjem tettemért boesánatát. Oh Mari, édes Mari, itt vagyok most és várom, ítéljen el, ha

A BATTYÁNY-TÉRI TEMPLOM A HALÁSZBÁSTYÁRÓL TÁVCSŐ-LENCSEVEL FÖLVÉVE.

van hozzá szíve, itéljen el, a miért olyan nagyon szerettem, hogy mindent mertem érte.

Mari hevesen fordította el fejét a falnak, mert azon a helyen, a hol most feküdt, hirtelen nedves lett a váncos.

— Megbocsátok önnek, — szólt zihálva, szakgatottan, — nem nehezteltek, higgye meg, hogy én is... de ne beszéljünk erről, váljunk el szépen, én senkinek se fogom megmondani... (előtörő könnyek elnyomták a hangját, szipogóvá lett) a mi itt történt, soha, soha, de most távozzék... távozzék kérem, nagyon kérem... parancsolom.

— Jól van, — mondta ünnepélyes pathoszszal Noszty, — megyek Mari, ha elküld, megesküdtem, hogy elhagyom szobáját, ha követeli, hát elhagyom, de a szobájával a világot is. Künn az ajtónál lövöm föbe magamat (kihúzta táskájából a revolverét) s csak az a kérés van, ha a lövést hallja, mondjon egy miatyánkot, hogy elszálló lelkem a maga imájába fogódzzék.

Mari nem bírta többé magát visszatartani, hangosan fölsírt s a jóságnak ez a szent zsolozsmája betöltte a kis szobát, látta könnyein keresztül is a megvillanó revolvercsövet Noszty kezében, ki az ajtóhoz lépve, rátette kezét a kilincsre.

A budai Vár a Gellérthegyről rendes lencsével fölvéve.

— Ne, ne, — kiáltá ágyában felülve és a karjait önkénytelenül kinyújtotta, mintha erőszakkal vissza akarná tartani velök. — Ne menjen még! Ne menjen így!... Ne menjen sehogy sem!

— Mari! Édes boldogságom! — olvadozott Noszty. — Hát nem küld el?

— Nem, nem küldöm el. (Sóhajtvá hozzá tette.) Hátha az Isten is így akarja. Nincs erőm magát elküldeni. Nincs, nincs. Isten legyen hozzám kegyelmes. Ő tudja, miért nem adott nekem több erőt.

Kezeit összetette mellén és úgy látszik, most rebegte el azt az imát, a mit Noszty kívánt tőle.

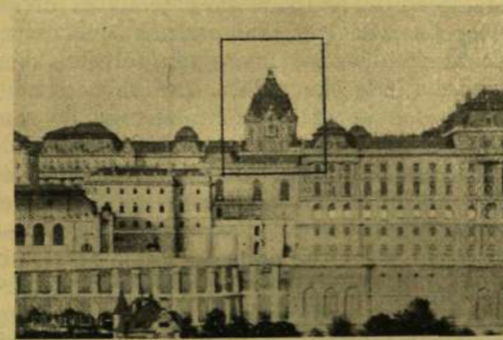
— Engedje meg, hogy oda mehessek, hálám jeléül a kezét megsókolni.

— Egy tapodtat se. Ott kell veszteg maradnia, — mondá a leány szigorúan és most már, miután átesett az elhatározáson, egész nyugodtan. — Mondja csak, nem fázik?

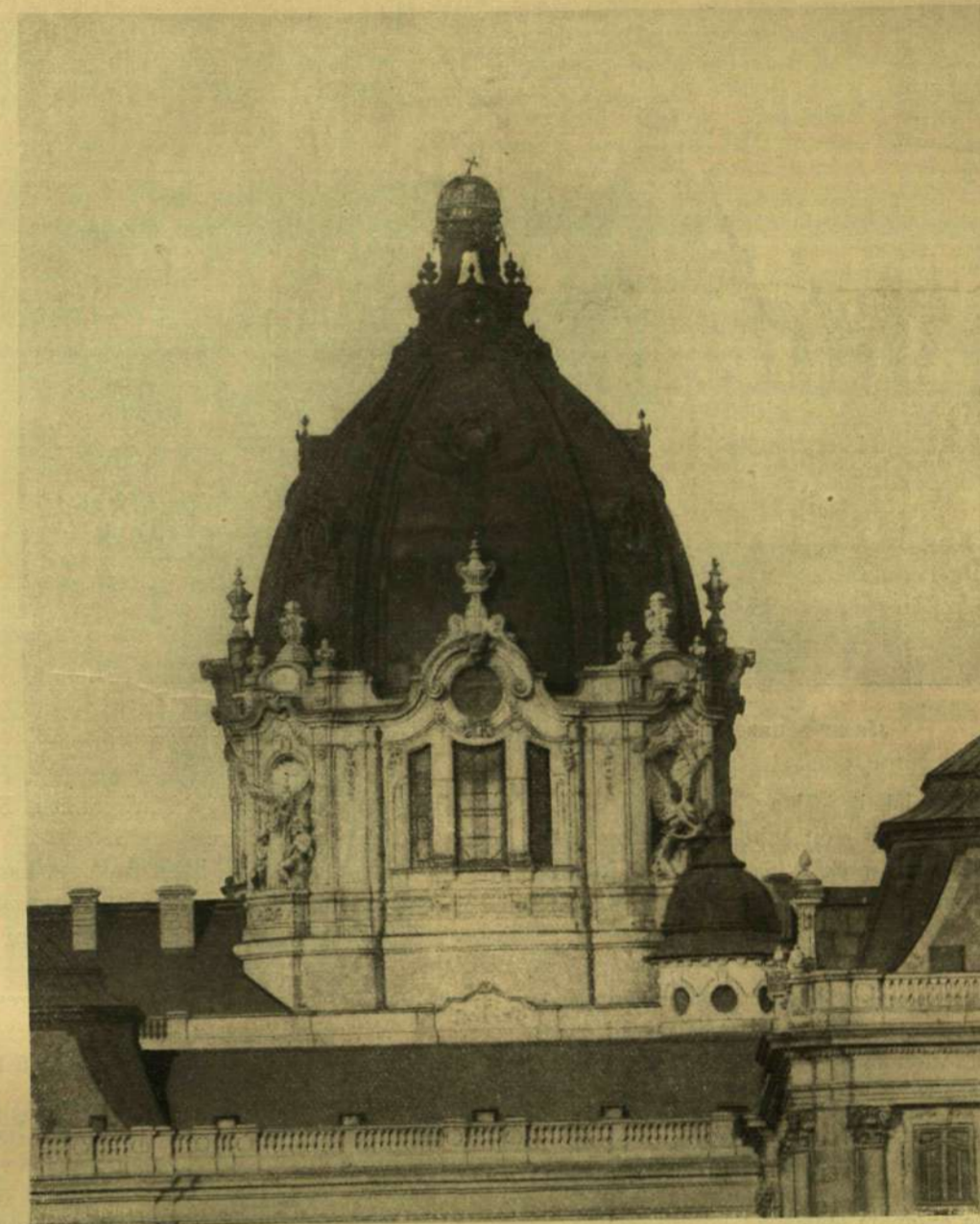
— De fázom. Hűvös van.

— Akkor hát rakjon tüzet a kályhába. Aztán beszéljünk meg a dolgokat. Hisz már reggel van.

Feri ügyes volt, nemsokára vidám tűz lobogott a kályhában; a rubint szikrácskák ott duhajkodtak, játszadoztak a rostélyajtó előtt s ki is ugráltak a pajkosabbak a lyikacsokon. Feri

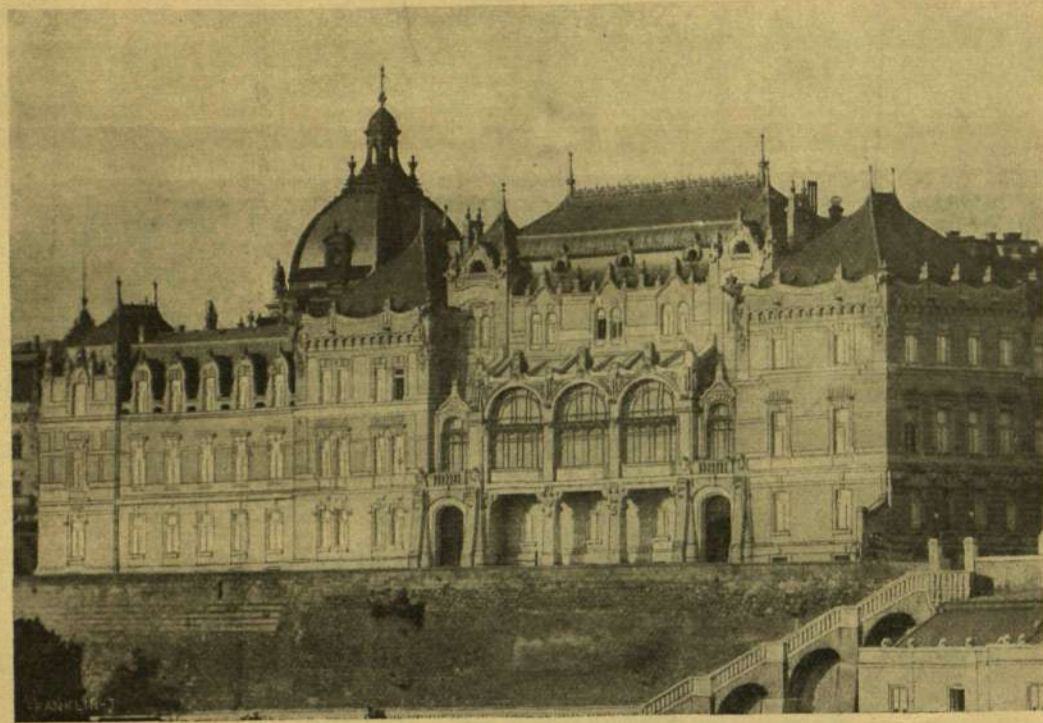
A királyi palota kupolája a Naphegyről rendes lencsével fölvéve.

A KIRÁLYI PALOTA KUPOLÁJA A NAPHEGYRŐL TÁVCSŐ-LENCSEVEL FÖLVÉVE.

A BUDAI VÁR A GELLÉRTHEGYRŐL, TÁVCSŐ-LENCSEVEL FÖLVÉVE.

JÓZSEF FŐHERCEG PALOTÁJA A NAPHEGYRŐL TÁVCSŐ-LENCSÉVEL FÖLVÉVE.

oldalt ült, a lábait melengetve s olyan csinosnak látszott Mari előtt, mint még egyszer sem, a mint bágyadt arcára, összecsapzott, rendetlen hajára valóságos fénylő glóriákat vetettek a lángok.

— Hát igazán szeret? — kérdezte önkénytelen, vagyis csak gondolta, maga restelte legjobban, mikor az felelt rá, miből kisült, hogy hangosan mondta:

— Lehet-e az még kérdés ezek után? De hát maga szeret-e?

— Egy kicsit, — suttogta szemérmesen.

— És lesz-e a feleségem?

— Ha az apám engedi.

— Most már engedi, nyugodt lehet.

Egy darabig elhallgattak, a tűzbe merengtek.

— Tudja, mit mondok, — törte meg a csendet Mari. — Én is szeretnék a tűzhöz menni. Ott aztán leülök maga mellé és beszélgetünk. Hanem előbb forduljon a falnak, fel akarok öltözni. Jó lesz?

— Isten ments, — ellenkezett Noszty.

— Szeretném tudni, miért?

— Mert sokat ér, hogy a kik ide jönnek, együtt találjanak minket, de még többet ér az, hogy maga ne legyen felöltözve.

— Rettenetes! — szölt Mari megborzongva. — Szegény apám! Mára várjuk haza.

— Mert lássa, a botrány lényege már megtörtént, azt már a víz se mossa el, a benzín se veszi ki, csak egy szer: a házasság. És a botrány akkor is bevégzett lenne, ha engem csakugyan elküldött volna. Tudja a történeteket az inasom, a ki idáig kisért, megtudja az ápolónő, a ki keresni fogja most beteget közt az öreg vándorló órát és sehol sem találja, rájön Pázmár doktor, kitalálja Homlódyné, mert nem aludtam Voglányban s ez úton elterjed, mint a futótűz, megverszerte. Szóval a botrány már megtörtént és most csak az van hátra, hogy minél több hasznót húzassunk belőle ügyünkre nézve.

— Igaza lehet, — hagyta rá Mari elgondolkozva. Aztán a nagy szomorúságból egyszerre felkaczagott. — Mit? Beteg órának adta ki magát? De hogy jut ilyesmire az észbe?

— Tudtam, hogy akkor bebocsát, mert sok rozoga óra van a Szent Sebestyénben s arra számít, hogy majd megreperálok.

S ezen aztán vidáman nevetgéltek mind a ketten.

De csakhamar elszontyolodtak egyszerre s

jéggé fagyott a vér, kivált a Mari ereiben. Kopogás hallatszott az ajtón.

— Mari kisasszony, — hallatszott egy hang. — Bátorság, kedves Marim, — suttogta Noszty biztatón, miközben kezdte levetni a kabátját. — Kérdezze meg, hogy ki az?

— Nincs bangom, — dadogta a leány reszketve. — Mit csinál?

— Levetem a kabátomat, hogy stilszerű legyen a látvány.

— Mari kisasszony! Mari kisasszony! — hangzott kiűn újból.

— Kérdezze meg, ki az!

— Ki az? — kérde most Mari erősebben, de rekedten.

— Én. Pázmár doktor, — mondta a doktor vidáman. — Jó reggelt kívánok. Itt vannak magácskáért Rekettyésről. Nyissa ki az ajtót!

Noszty megfordította a kulcsot a zárban kétszer és egy rántással feltárta az ajtót.

A doktor, Igali kasznár és az angol társalkodónő léptek be, azaz ott az ajtóban gyökeredezett meg a lábuk a meglepetéstől. Mari az ágyban fektült, Peri pedig visszault egy székbe és nagy egykedvűséggel kezdte a cipőit felhuzogatni.

A miss fölsikított a borzalmas shocking látásra s elájult. Pázmár doktor fogta át, különben összeesett volna, Pázmár maga is a szeméit dörzsölte. A tarka Árgyélusát, hát nem álom ez? Hiszen én a szolgabíró urat Voglányban hagytam. No, ez szép história. — S nagy zavarában a saját feje helyett ebben a nehéz helyzetben szórakozottságból a karjai közt tartott miss fejét kezdte vakarni, — a miről az azt hitte, hogy valami modern gyógyítási mód és szemlátomást éledezett. Csak a kasznár rendült meg egész lelkében s olyan keshedt fakó lett az arca, mint egy halotté. Odament az ágyhoz s úgyszólván felordított, mint egy megsebzett vadállat.

— Oh, és ez kisasszonykám, mi történt itt, mi történt?

Mari szelíden nézett rá az ártatlan, tiszta szemével. Nem bujkált azokban semmi bűn.

— Semmi más nem történt, kedves Igali bácsi, — szölt nyájasan, szokott csacogásával, — mint hogy, én most már szörnyen kompromittálva vagyok.

Az öreg úr szeméit elöntötte a vér, keze ökölbe szorult. Megfordult, rettentő tekintete Nosztyt kereste, de Noszty már akkor nem volt

ott. Lassankint egyenesedett ki görcsösen összeszorult ökle, miközben remegő ajkakkal suttogta: Grácia a fejmenek.

(Vége következik.)

FÉNYKÉPEZÉS TÁVCSŐ-LENCSÉVEL.

A fényképező sokszor megakad azon, hogy nem bír gépe elé kapni valami tárgyat, mert olyan magasan van, hogy sehonnán sem tud hozzáférni. Így például, ha le akarja fényképezni a budai királyi palota kupoláját úgy, hogy ne csak az egész palotával együtt, mint annak egyik része s ne csak nagy körvonalaival legyen látható, hanem külön, az egészről elválasztva, minden egyes részletével is. A rendes fényképező lencsével erre nincs módja, mert a vár három helyről meredek hegyen áll, s a negyedik oldalról nem lehet úgy hozzáférni, hogy a kupola egész részletesen rajta legyen a képen, mivelhogy nagyon magasan áll. Az ilyen czélú fölvételekre szolgál a tele-objectiv, vagyis az olyan fényképező lencse, a mely ép úgy közelebb hozza a messze levő tárgyat, mint a messzelátó lencséje.

A tele-objectiv használata meglehetősen régi dolog már, de még mindig nem elég ismeretes és ritkán használják. Pedig megfelelő esetekben nagyon jó hasznát lehet venni, s olyan fölvételeknél, mikor a vonal-távlát helyes visszaadása fontos dolog, egyenesen meglepő eredményt lehet vele elérni. Hogy szemléletősen megmutassuk ezeket az eredményeket, egy sorozatát közöljük az ilyen tele-objectivvel fölvett fényképeknek, melyek Budapestnek ismert részleteit ábrázolják, de így, ilyen fölvételekben még aligha látta őket valaki. A várat, az ország-házát stb. fényképezték számtalanszor, de sem a vár, sem az országháza kupoláját ilyen közelről még nem láttuk. Az Akadémiát és környékét, ha a Gellért-hegyről közönséges lencsével vesszük fel, rajta van Pest jókora része, — olyan képet, a melyen épen csak ez a rész van meg, csakis tele-objectivvel kaphatunk a Várról — nem az épületről, hanem a városrészről — olyan fölvételt, a melyen a háztömbök beosztása, az utcák, terek stb. láthatók, nem készíthetünk máshonnan, mint a Gellérthegy északi oldaláról, de rendes lencsével csak kis képet kaphatunk, míg ha tele-objectivvel vesszük fel, kijön minden apró részlet. József főherceg várbeli palotája tudvaleg a Várhegy nyugati szélén áll, egyik felől a meredek hegyoldalra támaszkodva, másik felől a keskeny Szent György-utczára nézve. Lefényképezni úgy, hogy építészeti szépsége csak valamennyire is érvényesüljön, teljesen lehetetlen volna, ha nem lehetne tele-objectivvel használni. Így a fényképező a Naphegyen állítja fel gépét s a nagy távolságból olyan képet kap, mintha egész közelről vehette volna fel a palotát.

A dolog világosabb szemléltetése czéljából a tele-objectivvel fölvett képek mellett néhányánál párhuzamosan közöljük az ugyanazon pontról, ugyanabban az irányban rendes fényképező lencsével készült fölvételeket, megjelölve rajtuk azt a darabkát, melyet a tele-objectiv fölvétel fel tud ölelni. Ebből tisztán látható az az arány, a mely a kétféle lencsével való fényképezés között fennáll.

A KÜTNÁL.

Ira Gyarmathy Zsigáné.

Vendégünk volt, a ki igazán érdeklődött e vidék népele iránt. — Oh ezt mi, benszülettek azonnal megérezzük — kitekintett a nyitott ablakon a mi zsákutczánkra, melynek öble este felé népessé válik, mert itt a — kút és így szölt:

— Ha itt laknám s kitekinték ezen az ablakon, talán még én is tudnék írni.

— Hiszem. És ha ennyire érdeklődik, még úgy is tudna írni, ha ki nem tekint az ablakon.

— Ejh! be érdekes alak ez! Asszony, leány? Az ablak alatt a «Czifra leány» haladt el kihívó tartással; rám tekintett és azt mondta: — Szerencsés jó estét! — És a kezében lóbált vesszővel végig csapkodta a rácskerítést.

A vendég felette sajnálta, miért nem szöli-

tottam meg, hogy vehette volna szemügyre azt a gyönyörű tájviseletet.

— Szemügyre veheti, mert szomszéd Kata, vagy más néven a «Czifra leány» itt nem hagyja a kút táját, míg minden legény meg nem itatja a jószágot. A kezében lóbált vesszővel azt jelzi, hogy a libáját vagy a tyúkját akarja behajtani; de a libáját, vagy a tyúkját még senki sem látta; nincsen ennek semmije, csak a czifra ruhája.

A czifra leány magassarku karmazsin-csizmája lángol az alkonyipir bíborában; hófehér dudoros ingujja és alsó fersingének azok a keskeny szegelyei, melyek a felcsipetett muszuli és a czifra kötényközén elővillannak, még fehérebbnek tetszenek a különös vörhenyeges fényben. Karsu derékát feszesen szorítja a csipkés vállfüz. Ringó a járása, pompás a növése és ünneplő ruhája... ünneplő hétköznap is és épen ez a baj! Az utóbbi időben módnélkül festi magát s délczeg alakja, ragyogó tájviselete néha el is éri a kívánt hatást; de immár csak a «jövendő» urfiaknál, a kik gyakran fölkeresik kalotaszegét ethnografiai ismeretök gyarapítására.

A «czifra leány» megkerüli a kútát, nagyon keresi a tyúkját, aztán megáll, kissé körül néz, vállát a kútágashoz támasztja, egyik lábát kissé előnyújtva, a vesszővel veregeti piros csizmája orrát.

E közben az átelleni telek mindig nyitott leveles kapuján kilép egy pirosarcú, felette elhízott, jómódú parasztszóny, kezében fehérre surolt vizes kártyát tart és úgy döcög a kúthoz; de nagy bajjal sikerül a kút ostorhorgára akasztani a fehér kártyát, nem tér hozzá önmagától. Hej! pedig be karsu teremtés volt, mikor én mint első napos asszony először láttam. Akkor is nyitva volt a leveleskapu, az udvar tele volt néppel, lakodalma másodnapját ülte az új asszony. Akkor még megvolt az a népszokás, hogy «kútra vitték» az új férjket. A menyasszony pártjától levették a széles szalagot, átkötötték vele a férj jobb karját, azzal a vőfélyek vállon ragadták és vitték a kúthoz. A nászasszonyok pedig a felkontyolt új asszonyt, hogy «csak gyere, tüstént kútha lökik az uradat, ha ki nem kiáltod, hogy urad!» Vono-gatózott az új asszony, de kézen fogták, s úgy hozták ide a kútig. Az októberi tiszta napfényben ragyogott a menyasszonyi ruha és a fehérfátyolkendő habhulláma lágyan körítette a szép menyasszony gyermekded arcát. A legelső asszonyi dísz, a párta helyét elfoglaló fejhez simuló aranyos kis fejkötő és a fejkötőre boruló kontyoló fátlyó, a piruló remegés, s a karsú alak bájos ringása, a mint erre arra hajolt, az asszonyok vonszolására, meghatótt.

— Na, gyere már! Nizd felkapák az uradat, kiáltd ki a mint illik...

— Mit kiáltak?

— Oh, mintha nem tudnád! Tudja azt még a szopós is, mit kiáltott ilyenkor az anyja, nagyanyja...

A másik nászasszony gyöngédebb volt, segíteni akart a remegő menyasszonyon:

— Hát így kiáltd kis Erzsók: «Kovács Pista uram ükemét ne vessék a kútha.» Háromszor kellett kiáltani, mert csak a harmadikat hallja a vőfély.

Szívemben részvét áradt. * Már az még sem szép, hogy ezt a fiatal, piruló teremtést arra erőszakolják, hogy az utcán, ennyi nép előtt azt kiáltja. Én sem kiáltanám!

De az új asszony remegő hangon kiáltotta:

— Kovács Pista uram ükemét ne vessék a kútha!

— Mit mondál? nem hallók! — És a vőlegény délczeg alakját a kút fölé emelték, mire a nászasszonyok könyökkel érintették az új asszonyt.

— Mondd már!

Az mondta másodsor; de a vőfélyek azt sem hallották és egyszerre fordítottak egyet a vőlegényi és már fejfelé felétek kezdtek a kútha bocsátani, a pártaszalagok ott röpködtek a kút garádjá fölött.

— Nem hallottuk, mondj még egyszer!

De hiszen agyszéllődés érheti azt a fiatal férfit! Dobbant a szívembe: miért is nem kiáltja gyorsan az az új asszony? Én már kiáltanám!

* Hiszen én is menyasszony voltam tegnap!

BÁNYFY-HUNYADI LEÁNY.

Aztán kiáltotta ő is, mire az urát kikapták a kútból, a muzsikások rázendítettek és az egyik vőfély derékon kapta a menyasszonyt, a többi legény is «párt keres» és a kopogós, meg forgatós alatt a ragyogó színes tömeg felett lengenek a felröppent pártaszalagok, csillognak a párták fehér gyöngyoglálai és az őszi napfény aranyzálatok szó a gyönyörű szingzadag kép fölött. Épen így volt ez tegnap nálunk is! Szülőföldem szép népe ott táncolt az udvarház előtti pázsiton... és egy pillanatra úgy éreztem, mintha a valami jelenet ismétlődne...

A vendég kértett valamit, felrezzentem és ismét csak azt láttam, a mi most van a kút táján. A hajdani kis Erzsók nagy bajjal felhúzza a tele kártyát, épen akkor fut el mellette egy kettőbe görnyedt ráncos öreg asszony, a ki minden látható siker nélkül hajszolja befelé a malaczat és közben motyogja:

— Oh, hogy a csoda öljön meg! Még a malacz sem olyan most, mint régen vala...

— Nem biz a! — szölt oda kissé megvető tekintettel a Kövér Erzsók — mert a mi zöld vala, mind elhervada, a mi édes volt, azt pedig mind felfalta ked Bori néne!

— Beh jól tudod! De könnyű neked, a kit gazdag módba helyez az úr isten! — Aztán ismét csak a malacza után indul tötyögő futással és szidja a malaczt is; de nem dicséri a kövér asszonyt sem, még kevésbé a czifra leányt, a ki: szegény-szemre kiül az utcára: a — mihaszna!*

A kút környéke egyre népesebb. Jönek felgyürközött gyönyörű termetű menyecskék, leányok és a mint behajolnak vizet meríteni, aztán kiegyenesedve két karjukat felfelé csúsztatják a kúttostoron, hogy tele edényöket felhúzzák, igazán nem csodálom a vendég elragadtatott felkiáltását:

— Gyönyörű!

Fiatal purza leányok hajták haza libáikat épen akkor, hogy a jószág is a kút felé tart és a csikós, hegyke legények pajkos mozdulataira megriadnak a libák; de nem a fészlő szép leánykák. Ők még abban a korban vannak, mikor épen nem járnak a legény után; dacosan meg-

* A meggyörnyedt, ráncos banya is szép, kaczkias menyecske volt, mikor először láttam; de akkor nem a malacz után futkosott...

rázzák vállacskaikat és úde arcuk harag pírban ég; az egyik felkap egy göröngyöt és bosszusan rádobja a vályúnál szürcsölő bivalyra:

— Na, a liba se vétett kednek!
A bivaly gazdája nevet és kedvelve szemléli a haragvó szép kis leányt; de a czifra leányra rá sem néz. Az pedig türelmetlenül várja, hogy azok a fészlő báju fiatal lánykák bemenjenek már; miért is lábatlankodnak mindég az utcán!

A legények behajták bivalyaikat és a kút tája ritkul; szürkébe olvad a vörhenyes fény is, de azért meg-meg csillan benne a «czifra leány» ragyogó öltözéke, a mint még egyszer körbe járja a Zsák-utca öblét. És a vendég újból azt mondja:

— Igazán csinos alak; vajjon miért is nem viszik már férjhez?

— Mert a kalotaszegi legény olyan, hogy inkább szereti a hétköznapiban dolgozó gazda leányt, mint ünneplőben a henylő szegényt.

KÉT RÉGI KARÁCSONYI ÉNEK A XIV. ÉS XVI. SZÁZADBÓL.

Két éneket közlünk, melynek eredete a középkori karácsonyi misztériumok korára vihető vissza. Mindkettő mai napig él az alföldi magyar nép ajkán.

Az 1. sz. alatt közölt énekről Káldy Gyula az 1893-ik év márczius 20-án hoztam intézett levelében ezt írja: A «Betlehemi rózsá»-nak a szövege egy régi német karácsonyi dalnak: «Es entspross ein Röslein aus Betlems Stamm», — fordításából eredt, — de dallama, melyre alkalmazva van, — igen szép, jellege magyaros, népies.

Ez utóbbi körülmény teszi ez éneket kiválóan érdekessé. Tény, hogy ez éneket századok óta az itt közölt dallamra éneklé a nép.

Tót szövege megvan a «Cithara sanctorum» című énekes könyvben, mely legelőször 1636-án Lőcsén látott napvilágot a Brewer-féle nyomdában. Miután ez utóbbi latinból van fordítva, a mit igazol az is, hogy felette e szavak olvashatók: «Fit porta Christi pervia», — ebből azt lehet következtetni, hogy úgy a tót, mint a Káldy által omlított német szöveg: latinból való fordítások.

De épen ezek alapján valószínűbbnek tartom, hogy a magyar szöveg nem a németnek fordítása, — hanem ez is az őseredeti latin szöveg után keletkezett s alakult át a magyar nép ajkán úgy, — a mint az itt közölve van.

A 2. sz. alatt közölt ének dallama Tinódi Sebestyén korára emlékeztet. Ez énekek, — és a Tinódi-féle «Ti magyarok már Istent imádjátok» kezdetű historias énekek a dallama és vers-ídoma közt való hasonlóság szembetűnő.

Érdekes eredményhez jutunk, ha az itt közölt két ének dallamát párhuzamba állítjuk egymással.

A «Betlehemi rózsában» a népek karácsonyi szent örömet kifejező dallam elejétől végig kemény hangnemben mozog. E dallam tehát, melyet Káldy «igen szépek, magyaros jellegűnek és népies-nek» mond, — híven tükrözi vissza a mohácsi vész megelőző kemény századok magyarságának érzelmét világát.

Mintha csak Nagy Lajos vagy Mátyás király korának lelkes, a győzelem reményével eltelt magyar népet hallanók ez énekekben, a mint karácsonyi szent örömet az igricek, hegedősök és lantosok kobzának húrjain szövelgette meg.

Ettől elütő jellegű a második szám alatt közölt ének dallama.

Ebbe már belecsendül ama bizonyos «magyar nóta» is, — mely — a nép száján élő hagyomány szerint — «szomorú, — háromszáz esztendő óta.»

Lágy hangnemben kezdődik és végződik ez ének. Az öröm mellett a fájdalomnak és a kárörvendő ellenséggel küzdő népszépségének a hangjai is kiérezhetőek abból. Akkor, midőn e dallam született, már «sirva vidag a magyar» a karácsonyi szent öröm napján is.

Csak a közbe eső két sorban törnek elő — mint felhő közül a nap sugar — a régi dicsőségnek kemény hangzású, vidámabb, szívet lelkesítő akkordjai.

Érdekes a két ének szövege. Mind a kettő magyar népléleknek gyermek-

I.

Lendülettel.

Ének

Bet - le - hem - nek cso - dás föld - jén Ki - vi - ri - tott

Zongora vagy Harmonium

egy szép ró - zsa. Me - lyet Isten ke - ze ol - ta. A nagy Úr - is -

ten - nek Gyer - me - ke meg - szü - le - tett, Ki Úr

min - de - nek fe - lett Har - mat - tisz - tán lett meg.

Betlehemnek csodás földjén
Kivirított egy szép róza,
Melyet Isten keze olta.
A nagy Úristennek
Gyermeke megszületett;
Ki úr mindenek felett:
Harmattisztán lett meg.

Pásztoroknak angyalmondá:
Kivirított egy szép róza,
Anyja tévé a jászolba.
A nagy Úristennek
Gyermeke megszületett;
Ki úr mindenek felett:
Harmattisztán lett meg.

ded hitéről, — és a természet világához való ragaszkodásáról tesz bizonyosságot. A legmélyebb vallási igazságokat, a legelvontabb gondolatokat a természet köréből vett képekben érzéki meg, — erőteljes, plasztikus vonásokkal.

Az elsőben az emberiséget megváltozó Eszme, az emberré lett szeretet születésének titkát, szeplőtelenességét, isteni eredetét, — a harmatos róza fakadásának képében látja maga előtt.

A másodikban az ember vesztére törő erők, szenvedélyek megszemélyesítőjét, Lucifert, a setétség fejedelmét úgy tünteti föl, — mint a kit az igazság feltámadó napjának sugarai tesznek örökre tehetetlenné, ártalmatlanná az üdvösségét kereső emberre nézve.

Mily felséges gondolatokat, mely értelmű igazságokat fejez ki e két ének, — a lehető legegyszerűbb, természetes, költőileg szép, — megragadó vonásokban és szemléltető képekben!

Vajjon «Az ember tragédiájá»-nak szerzője is, a ki a Luciferrel viaskodó emberi szellem küzdelmeit oly megragadó vonásokkal eseteli: lelkének ihlettségét a maga nagy alkotásához, — nem ugyanazon forrásból — a magyar néplelek vallásos költészetének kiapadhatatlanul gazdag, örökké tiszta és üdítő forrásából — merítette-e, — a mely forrásnak köszöni a maga eredetét és több százados multját, — az itt közzétett két karácsonyi ének is?!

Még csak annyit legyen szabad e sorokhoz csatolnom, hogy az itt hangjegyekben közölt őseredeti, régi magyar dallamokat, — a magyar egyházi zene kiváló mestere: Szügyi József, — látta el harmoniumra, illetve zongorára alkalmazott kísérettel. Jesczenszky Károly.

LISZT FERENCZRŐL.

Élményeimből. (Folytatás.)

Írta Bertha Sándor.

Liszt egyéb ismerősei közül megemlítem még Szoldatits és Romaco festőket és Sachs szobrászt. Az első magyar, igen vallásos agglégény volt s csak egyházi képeket festett; el-eljártam hozzá magyarul beszélgetni, míg a második osztráknak vallotta magát testestől-lelkestől, olasz hangzású neve dacára; míg az utolsó Oroszország balti tartományaiából származott s utóbb eljött Párisba is, de kénytelen volt egészsége helyreállítására véget Madeirába menni, honnan azután nem jött vissza többé. Igen kedves zenekedvelő volt egy Ramaciotti nevű római polgár, kinél sokszor hallhatta magát Sgambati, míg Lindeman német festőnél a fiatal Masseniet játszott triókat a most már híres Harpignies táj-festővel, ki igen ügyesen gondolkodott.

A «zongora-király» ajánlatára tagja lettem a «német művészek körének» is, hol igen sok érdekes egyéniséggel jutottam érintkezésbe: Ehler és Vierling porosz zeneszerzőkkel, Mohrenschild, Schrader, Filippi festőkkel, Piel szobrászsal s hol utóbb egy hangversenyt is rendeztem.

Két egészen ellenkező álláspontot elfoglaló ház volt a Schwarz asszonyé és a Pokorny bárónéé, kiknél szinte bemutatott Liszt. Amaz Garibaldi barátja volt s Melena név alatt német regényeket írt; emez, irlandi eredetének megfelelőleg, a legnagyobb buzgósággal ragaszkodott katolikus vallásához s meg is fordult nála nemcsak Sacconi és Panebianco bíboros, a püspököket nem is számítva, — de sok tiszte a pápai seregnek is. Ezek között meg kell emlékezni a nagy író de Maistre Xavér unokáiról s a pápai zuáv Le Chauff de Kerzgueneorról, mivel egyszer kirándultam Frascatiába, hogy ott a zuáv-kaszárnyában zongora-estélyt rögtönözök. A hálás, csupa katonákból álló hallgatóság azzal jutalmazott meg, hogy az épen úton levő híres Charrette tábornok ágyában nyughattam ki a hosszas zenélés fáradalmait!

Hogy Liszt bemutatási előzékenységét némileg megháláljam, kötelességemnek tartottam mind azokat elvinni hozzá, kik őt megismerni óhajtották. Első sorban a magyarokat: Csapó Vilmos barátomat, aki akkor tett körutat Olaszországban, a boldogult Keleti Gusztávot választván utitársul; Somogyi kanonokot Győről s ha jól tudom, Maszák Húgót, ki a Szent Péter-templomban toppant elem virág-vasárnapján.

A fentebb már említett Miss Masters is azok közé tartozott, kik égtek a vágýtól, hogy a «zongora-királynak» hódolatukat kifejezhessék. Midőn őt erről értesítettem, ép a Monte Marióra vonult vissza február végső napjaiban. Elfogadási időpontul a legközelebbi vasárnap délutánját tűzte, a mikor pontosan meg is jelentünk Tusculanumában a boldogságtól áradó kisasszonnyal.

Közbevetőleg megjegyzem, hogy a «kisasszony» jelző csak társadalmi állapotára vonatkozott, mert termete inkább a «nagyasszonyi» czímet követelte. Nemcsak magasságára, de terjedelmére nézve is. S miután 1865-ben még a krinolin volt divatos, ez a már úgy is tekintélyes alakot egészen monumentálissá öregbített. Ez a körülmény, az alább közlendő kép szempontjából megérdemli a külön felemelést.

Megérkezésünkor Liszt egyedül volt s így vele jó ízűen beszélgethettünk, mert Albion leányának műveltségét nem hagyott semmi kívánni valót. Ezenkívül még az is kisült beszédéből, — még pedig minden kérdés nélkül, — hogy a kisasszony összekötésben állt a legelőkelőbb körökkel úgy Londonban, mint Párisban vagy Rómában, a mi a «zongora-király» udvariasságát megköszerte.

Majd újabb látogató érkezett: valami «mon-

signore», abbé titkárával. Miután ezek az urak nem beszéltek csak olaszul, a társalgás nem sokára igen vonatottá vált. Hogy változatos- ságot hozzon bele, Liszt ekkor azt indítványozta, használjuk fel a szép időt s menjünk ki a kertbe. E végből Miss Masterhez közeledett s karjára fűzte őt. A szerény, de önértékes hölgy egészen el volt bájolva a nem várt kitüntetés által s a földet alig érintő lábakkal követte világhírű gavallérját, míg mi: a praelatus, udvari papja s én, fecsegve s lépéseinket az övé után szabályozva mentünk az impozáns pár után. Liszt meg-megállt, hogy figyelmeztessen a kilátásra, mely a Monte Marióról valóban igen megkapó, mert az «örök város» éjszakaról délre egészen be lehet látni onnan, a szemléli jobbján Szent Péter-templomával, balján a Pincióval.

Most Liszt egy rózsafa felé vezette Miss Master s letörte annak egy virágát, hogy vele megajándékozza elragadó vendégét. Mennyit lehet majd elbeszélnie barátainak erről a feledhetlen fogadtatásról! Mily büszkén fogja mutogatni a «zongora-király» udvariasságának tanujelét, a rózsát! Ezeket s az ezekhez hasonló gondolatokat forgathatta fejében, míg tovább folytatta vagy inkább folytatta volna ezt a Liszt karján tett s reá nézve történelmi jelentőséggel bíró sétát, midőn egyszerre csak megállította őt földre hulló galambszin selyem ruhája. Mert épen rózsáról levén szó, bebizonyult ekkor is, hogy a virágok királynője fájdalom soha sincs tövis nélküli. Ez alkalommal a tövis Liszt bal-lába volt, mely reánehézedett a kisasszony uszályára, még pedig ép azon a szélén, a mely fölött volt varrva derekán a selyem felső szoknya kapesa. Ez leszakadván, semmi sem tartotta fel az öblös, de szerencsére gyorsasággal fedett krinolinon a lesikló nehéz szövetet. Miss Masters tehát egyszer csak azon vette magát észre, hogy nem mozdulhat, hogy úgy áll a lábainál elterülő szoknya közepette, mint egy modern Vénus, a mint a habokból kilép!

Mi hármán hátulról szemtanúi voltunk a tiszteletreméltó miss szoknyája ezen fokozatos elfogyásának, de nem mertünk e miatti meglepetésünknek kifejezést adni. Csak akkor néztünk elmosolyodva egymásra, mikor Liszt is észrevette a katasztrófát s felém visszafordulva, félig dorgáló, félig nevető hangon kiáltott reám:

«Ugyan Bertha: jöjjön már segíteni a kisasszonynak!»

Én azután felszedtem a földről a szövetet s úgy a hogy a vérvörösré pirult, szegyenkedő missre illesztettem! Nagy örömmre azonban már közel voltunk a kert ajtajához, hol a fogat várt reánk s így hamar véget lehetett vetni ennek a leirhatlan s feledhetlen jelenetnek. Liszt és két papi látogatója mélyen meghajtották magukat, — talán hogy jobban elfojthassák nevetésüket, — a zavarából még fel nem ocsudott kisasszony előtt, ki kezeiből ki-kisikló szoknyájával együtt sietve segített meg a kocsis belsejébe, hol azután mégis boldogságban uszva szolgáltatta a Liszt adta virágot!

III.

Hogy mennyire elnémetesedett gondolatvilágom a Wagner és Liszt bálványozás folytán, az már kitűnt akkor, midőn először jöttem Párisba, hol mindent lekiécsinyeltem magamban.* Római utamra is így hangulattal indultam s ennél fogva nem tettem rá legkisebb szellemi előkészületet sem. Az «örök város» csak mint Liszt lakhelye vonzott s csak mint ilyen birt reám nézve fontossággal, miután egészen kívül esik a germán eszmekörön, melyen belül forogtam zenészsé létem óta. Így hát az építészetnek, a festészetnek és a szobrászatnak benne

* Ez a porosz junker-es álláspont már annyira vérembe ment, hogy még a Louvre múkincsei is hidegen hagytak. Meg is kaptam büntetésem Balog Ferencz úrtól, az utóbb oly nagy hírű debreczeni tanártól, ki 1864-ben szintén Párisban tartózkodott s kihez volt tanítványa, gróf Teleki Samu úr adott ajánlatot. Midőn ez előtt a nagyműveltségű ember előtt ugyanis azt a kijelentést közzévettem, hogy a nevezett múzeum képtárában nem találtam semmi érdeket, — mert csak a Kaulbach-freskók és rajzok után esengtem, — ő egészen kikelve magából, így támadt rám: — De Bertha! már hogy mondhat ilyen badarságokat! Ez a megérdemelt reaktuatás bizonyosan jelentékenyen hozzájárult utólagos nézetváltoztatásomhoz.

II.

Kissé élénken.

Ének

Ke-resz - tyé - nek ör - vend - je - tek e na - - pon,
Az A - tyá - nak szí - ve - tek há - - lát ad - - jon.

Zongora vagy Harmonium

Me - lyet rég i - gért, A - ján - dé - ká - ért, Ó szent Fi - á - ért.

Keresztyének örvendjétek e napon! —
Az Atyának szívetek hálát adjon!
Melyet rég igért!
Ajándékaért, —
Ő szent Fiáért.

Jászlóban fekszik a béke királya.
Ókor, öszvér nem aláatosb nála!
Egi tanács ő,
Kítől élet jó, —
Szent Üdvözítő!

Lucifer már ujjongott ember estén;
Azt gondolta: soha többé föl nem kél!
Fület hegyezte,
Karját emelte, —
Erejét mérte.

De már igazság napja ragyog nekünk, —
Sátán sötétségétől nem remegünk.
Jézus Krisztus az,
Ki út és igaz, —
Mennyei vigasz!

Isten! Fiaid úgy mért aláztad meg?
Ej! gyümölcse mind ez Éva vétkenék!
Szántad a népet,
Hogy bűn ölmé meg, —
Őt azért küldted!

Légy üdvöz Krisztus, mi égi királyunk
Száj anyának Fia, a kit imádkunk!
Téged dicsérjen
Földön és mennyben
Minden térd, Ámen.

összehalmozott remekműveit úgy szólván egyenként fedeztem fel azon sétákon, melyeket egyik vagy másik ismerősöm kedvéért tettem a templomok és múzeumokban vagy gyűjteményekben. Ennek a La Fontaine «dunai parasztjához» méltó eljárásnak azonban volt egy igen jó oldala: az t. i., hogy a mi tetszett, az nem azért tetszett, mert Baedeker megbámulandónak találta, hanem azért, mert tökélyénél fogva magára vonta figyelmemet.

Rómának ily szeszélyes módon való áttanulmányozása nem történhetett meg rövid napok alatt. Lassanként jártam be a Vatikánt, a Capitoliumot, a Borghese, a Sciarra-Colonna, a Dorja-Pamphili, a Ludovici, a Barberini, a Corsini, a Farnese palotákat, a Pantheon, a Colosuemot, a katakombákat, a Szent-Péter, laterani Szent-János, a Szent-Pál, a Santa-Maria Maggiore, a San-Pietro in vincoli templomokat, a Sixtini kápolnát. És rendkívül meg voltam lepetve, hogy az ó-kor és a renaissance művészei oly nagy dolgokat tudtak végrehozni, bár nem ismerték Wagner teóriáit!

A germán eszménytől oly eltérő latinok ilyenét fokkénti felfedezése nem maradhatott visszahatás nélkül izlésemre. Be kezdtem látni, hogy ha a Ludovici-villa Junó-feje egyszerű vonalai dacára is képes mély benyomást tenni, tán fölösleges a hatásnak annyi, a tulajdonképeni zenéhez csak többé-kevésbé tartozó tényezőjét hozni mozgásba, a mennyire az új-német iskolának van szüksége. Ezen kívül még az is nyílt kérdésül vetődött fel lelkemben, hogy az ezredékes hagyományokban gyökerező görög-római mythológiával szemben a germán nem oly mértékben gyermekes-e, mint a minőben erőltetett?

Ezekből kifolyólag azon kezdtem töprengni, hogy nem volt-e korai dolog Párist már félelmi tartózkodás után hagyni el? Nem volna-e jobb oda visszatérni, hogy érintkezésben maradjak a kor szellemi áramlataival, míg Rómában egészen Liszt hatalmába kerülök, felhagyván a magyar zenére vonatkozó terveimmel, s feláldozván művészi önállóságomat a múltak el-

törpítő nagyságával szemben!? Ezen tündőseim arra határozták boldogult atyámat, — kinek azokat őszintén bevallottam, — hogy megenyegje s lehetővé tegye a francia fővárosba való visszatérésemet. Hátra volt annak meghatározása, hogy ez a visszatérés mikor s mily ürügy alatt történjék meg, miután Liszt most már annál inkább is ragaszkodott hozzám, mert a nyár folyamán Pestre akart menni, hogy ott «Szent Erzsébet» oratoriumát előadassa a Nemzeti Zenede fennállásának negyedszázados évfordulója alkalmából, a hol és a mikor kétségtelenül nagyon hasznára lehettem volna.

Egyébiránt a bennem véghezmenő lényeges változás tartama alatt ő sem látszott a régi- nek. Rómában állandó lakást bérelt, elköltözvén Monsignore Narditól, s arról kezdett beszélni, hogy latinul akar tanulni s mi több, egyszer előttem igen izgatottan viselte magát.

Ezen megmagyarázhatóvá csak utóbb vált rejtelmes jelenet február hó egy kedjének estéjén, a zenélés után, az «örök város» legelőkelőbb étterme egyik asztalánál folyt le. Oda vitt Liszt ebédelni, a mi már magában meglepő esemény volt, miután mindig a hercegnénél szokott étkezni, ha Rómában töltötte az éjét, s ebéd közben könnyes szemekkel panaszkodott az élet keserűségéről. Engem bánaa végtelenül megindított, de még nagyon fiatal voltam arra, hogy bővebb vallomásokra tudjam, vagy inkább merjem őt bízni. Miután azonban egy más alkalommal tanujta voltam a hercegné közt és közte keletkezett egy kis összeszólalkozásnak, melyre a hercegné tapintatlansága adott okot, azt gondoltam, hogy most is valami ilyesféle, tán hevesebb felelés hozta ki őt ennyire sodrából.

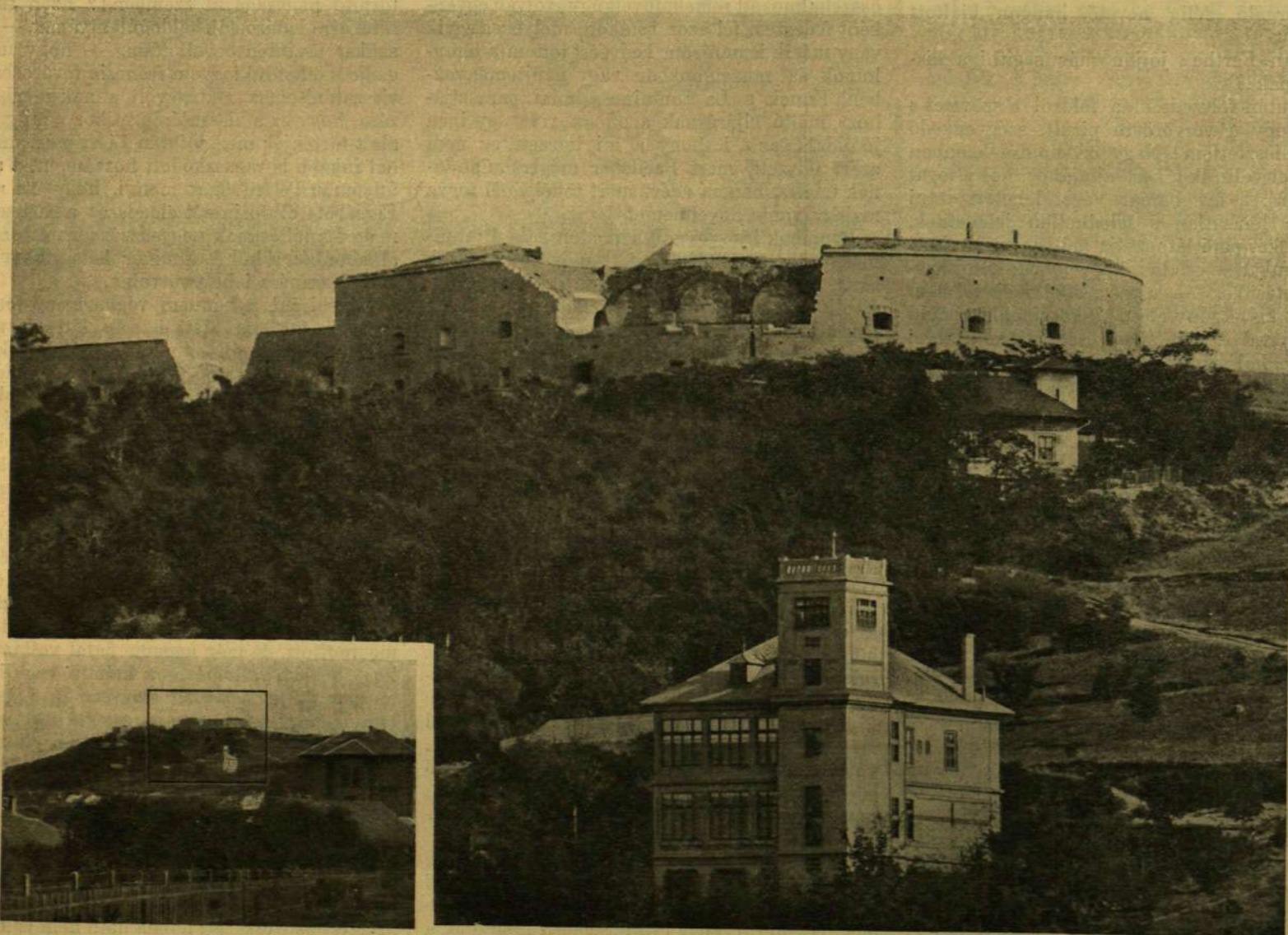
A valóság pedig hihetőleg egészen más volt. Liszt életének legkomolyabb órájához ért csak-ugyan. Ugyanis Wittgenstein herceg egy évvel ezelőtt bekövetkezett halála után nem volt többé külső akadály a tizenhét év óta tartó viszony rendbőzhatálará, azaz Liszt és a hercegné egybekelésére.

(Vége következik.)

Ugyane kép ugyanonnan rendes lencsével fölvéve.

AZ ORSZÁGHÁZ ÉS KÖRNYÉKE A GELLÉRTHEGYI CZITADELLÁTÓL TÁVCSŐ-LENCSÉVEL.

Ugyane kép ugyanonnan rendes lencsével fölvéve. A GELLÉRTHEGYI CZITADELLA A NAPHEGYRŐL FÖLVÉVE.

FÉNYKÉPEZÉS TÁVCSŐ-LENCSÉVEL. — Balogh Rudolf fölvételei.

A HÉTROL.

Egy hősről. A lélekben fölvetődik egy pár keserűen és komoran bűgő kérdés. Miért van az, hogy az életben a jó, a tisztességes embereknek kell félniük a rosszaktól, holott minden erkölcsi rend törvénye szerint megfordítva kellene lennie? És miért van az, hogy az emberi képzelet foglalkozó kedve készségesebb azok irányában, a kik a társadalom, az intézményes jó ellen harcoltak, mint azok irányában, a kik bennünket védenek, értünk harcolnak és véreznek? A betyárról, a ki rabolt és ártatlan embereket ölt meg, nóta támad, alakjára rásüt a romantika holdjának kék sugara és hősek látja a primitív és tévedő erkölcsi érzés. Mennél elemibb ez a jelenség, annál megdöbbentőbb, mert az elemi volta az eredendő volta mellett argumentál. — Ellenben Kis Gergelynek a héten először hallja a nevét a világ abból az alkalomból, hogy harminczkét esztendő szolgálát után aranymedáliát küldött az öreg csend-

len külső fényesség egy kis aranykorong, a mely most került a mellére! Kis Gergely büszke lehet erre a medáliára, mert a legkevesebb, a mit kaphatott és a tisztességes társadalom is büszke lehet erre a hősré, a ki a legtöbbet adta neki, a mit adhatott.

A játék. Ez a hét, a melyet már beragyog a közelgő karácsony fölkelő napja, ez a hét a boltosok hete volt, de különösen azoké, a kik játékot árulnak. Ezekről vásárol leg többet a Jézuska, mert a karácsony öröme elsősorban a gyermeké. Ezek a napokon bizonyára alkalmoszerű, ha néhány szót ejtünk a gyermekjátékokról. Páris város híres rendőrfőnöke, Lépine volt az, a kinek legelőször eszébe jutott, hogy foglalkozzék a gyermekjáték, illetve játékszer pszichológiájával és a föllépése nem volt se hasztalan, se eredménytelen, mert az utolsó évtizedben egy egészen jelentős irodalma és művészete keletkezett a gyermekjátéknak. A mi

a mesékben hall Napoleonról, Gambettáról, Viktor Hugóról és játszik is velük. Ugyanigy cselekedtek a nagy poétai alkotásokkal is. Nem lenne-e helyénvaló, ha nálunk is fogna ez a példa? A mi gyermekjátékaink ma még inter-nacionálisak. Pedig a János vitéz vagy a Toldi Miklós története kész anyag a gyermeki fantáziának minden formában való foglalkoztatására. A földat méltó rá, hogy a legjobb művészeket inspirálja és tüzelje, mert ha sikerül nekik a magyar képzelet világából úgy megérezkíteni egy-egy alakot, hogy azt a gyermek fantáziája elfogadja, hatalmas hódítást tettek a nemzeti gondolkodás javára. A magyar nemzet sorsa és a magyar poéták képzelete eleget alkotott arra, hogy a magyar gyermek fejlődő fantáziája ezen a területen magának bőséges anyagot találhasson. Csak épen eléje kell állítani ezt a matériát.

Irodalmi ünnep. A kalendárium szerint is igen megfelelő volt az, hogy ez a hét, a kará-

KARÁCSONY ESTÉJÉN. — Kotász Károly rajza.

ör-ormesternek a király. Nóta nem támadt róla, históriába a cselekedeteit nem szedték. Pedig lett volna miért megénekelni, a nevét megismerni bőségesen. Mert Kis Gergely azt a harminczkét esztendőt örökös háborúban töltötte és izgalmas csaták árán nyert diadalokért kapta az arany medáliát. Bátran harcolt, diadalmasan harcolt és — érettünk harcolt, mindnyájunknak a biztosságáért, a jószágáért, az életéért. Azon az ünnepségen, a melyet fölebbvalói és bajtársai a tiszteletére rendeztek, elmondották az élete statisztikáját. Ez az öreg csendőr harminczkét esztendő alatt kétezerkilencszáznolcvannégy büntetést fogott el és egymillió száztizennyolczezer korona elesett, ellopott vagy elrabolt értéket szerzett vissza a bűnös kezek karmai közül a jogos gazdájának. Ime: ez az egy katona egész erdej verte le és fogta el a bűnnek és halommal vitte vissza a kincset a tisztességes társadalomnak. Az ő sorában szobrot, nagyobb, megragadóbb ki művelhetett nála? Hol a romantika, a melynek bátran szárnyaló képzelete derekabb hőst tudna kieszelni, mint a milyen ez a deres haju magyar csendőrmester, a kinek az alakján az egyet-

egyszeriben igen érthető és természetes lesz, ha meggondoljuk, hogy a játékszer tulajdonképpen a gyermek fantáziájának az iskolája. Minden játék valakit vagy valamit hoz eléje egy világból, a melyet az ő képzelete van hivatalva köréje teremteni. Hogy ez a fantázia eredendő, velünk születik, arra bizonyosság minden gyermek, a mint a játékaival foglalkozik. Látjuk, hogy beszél hozzá, dicséri, inti, korholja, szóval élő módjára bánik vele. Ez a fantáziának a munkája, már pedig minden munkának az a rendeltetése, hogy hasznosíttassék, fölháttassék, valamely érdemes czélnak a szolgálatába állíttassék. Franciaországban, Angliában és újabban Németországban is a gyermek játékszere már igen értékes kulturális föladatot végez. A gyermeki fantázia energiáját olyan ismeretek szerzésében használítja, a melyek az életben szükségesek. A francia kormány kiváló írókkal bűsz mesének dolgoztatta föl a francia nemzet históriáját. Minden mesének a história vagy a kulturtörténet egy nagy alakja a hőse és ez a hős egyuttal játékszer formájában is megjelent a boltokban meg a gyermekszobákban. A francia gyermek már

csenyi készülődések heie, egy irodalmi ünnepel, a Kiss József jubileumának első fejezetével kezdődött. Ez a hét ugyanis, régi tradíció szerint, szorosabb kapcsolatban van az irodalommal a többinél. És ez a kapcsolat a legüdvösebb is, mert abban nyilatkozik meg, hogy ilyenkor — veszik is a litteraturát. Ez a hét az országos vásárja a könyvpiacnak, a legrikább vásár, mert csak kétszer van egy esztendőben: karácsony meg husvét idején. Az ideális állapot kétségtelenül az lenne, ha soha se lenne, a mint hogy például nincsen kenyérvásár, mert kenyér kell mindennap. De hogy a könyv olyan általánosan nélkülözhetetlenül szükséges legyen Magyarországon, mint a kenyér, attól, sajnos, még meglehetősen messze vagyunk. De ha már, vagy de ha még úgy van a dolog, a hogyan van, van abban valami kedves és érdekes szimbólum, hogy az emberekben abban az időben ébred föl és szólal meg a könyv után való vágy, a mikor a Megváltó világosságának eljövését ünnepeljük. És igen stílusos az is, hogy ez a hét egy irodalmi ünnepel, egy poétának országos fölmagasztalásával kezdődött és ebben folytatódott. A kik ott voltak vasárnap azon ünne-

A hátsó sorban balról jobbra nézve: Jenő herceg, Vilmos herceg, V. Gusztáv az új király, Skaane hercege (karján legidősebb fiával, a vesterbotteni herceggel) és Károly herceg. Az elősorból: II. Oszkár, az elhunyt király, lábanál Margit hercegnő, Skaane hercegnő kisebbik fiával, Zsófia anyakirályné, a földön Mártha hercegnő, és Ingeborg hercegnő Arisztid herceggel karján.

A SVÉD KIRÁLYI CSALÁD TAGJAI.

pen — hála Istennek, ha fértek volna, lettek volna ötannyian is, mint a mennyien lehettek — főlemelő és értékes tanulságokat hozhattak el a lelkükben. Frázissá lett, hogy Magyarországon minden figyelmet, minden érdeklődést és minden tapsot a politika foglalt le magának. Erős igazságnak kell lennie annak, a mely olyan karriert tud csinálni, hogy frázis legyen belőle: de ez a frázis, úgy látszik, már jobban megöregedett, semhogy tele lenne az igazság ifjonti, sugárzó erejével. Ime, vasárnap, nem a politikuskok, hanem a tudósok házában, az Akadémiában láttunk egy hatalmas, szíves és lelkes sokadalmat, a mely csillogó szemmel, tapsolva és ujjongva, élvezve és virágot szórva vett körül egy öreg poétát, a ki soha se szóno-kolt, egyebet se csinált, csak pengette a lantját és csendő szavakban mondotta el, a mi sok szépet álmódott. Ez a kép ékes bizonyosságot tett róla, hogy igenis érdemes dalolni, érdemes verseket írni Magyarországon, de természetesen csak annak, a kit Isten azért küldött, hogy énekeljen. És az ilyen — énekelne akkor is, ha nem lenne érdemes. Nem az ő szerencséje, hanem a mienk, hogy igenis érdemes.

A nagyon szép férfi tragédiája. A minapában Budapesten megölte magát egy orvos, egy megjelenésében és gondolkodásában egyaránt kiváló ember, a kinek azért nem volt az életben maradása, mert — túlságos volt a szerencséje. Többen szerették, mint a mennyi boldogsághoz elegendő vagy szükséges. Egy francia drámaíró, ha jól tudom, Hennequin, megírta a *Nagyon szép asszony* komédiáját, de a nagyon szép férfi tragédiája is eléggé megérett téma a földolgozásra. Sívár és szomorú a sorsa annak, a kit senki se szeret, de a tragikum eleme megvan azében is, a kit nagyon is sokan szeretnek. Lám, ez a szegény doktor, ha nem olyan szép ember, ha nem olyan vonzó egyéniség, a milyen volt, bizonyára megmaradhatott volna első tüzhelyénél és nem vízi a végzet egyik helyről a másikba, míg végre — sehol se volt és mikor élete mérlegét megcsinálta, csak azt konstatálhatta, hogy a boldogságnak több tételét veszítette el, mint a mennyi rendes sorban egy embernek kijutni szokott. Van egy arab aranytégla van a batujájában, az épen olyan rozsol alszik, mint a ki az utolsó szem datolyáját ette meg vacsorára. Ennek a bölcs mondásnak az igazolását ime a szíve kiömlött vérével írta meg a túlságosan szép és túlságosan kedves doktor: a ki azért pusztult el, mert többje volt neki, mint a mennyivel elbirt. Mert a sok szerencséjében a legnagyobb baja mégis csak az

volt ennek a boldogtalan embernek, hogy — ő maga se tudott ellentálni magának. Ha maga is nem hódol meg épen úgy a saját «ellenállhatatlan» voltának, mint azok, a kik meghódították, elég jó sora volt hozzá, hogy beérhette volna vele és nem kísérti meg minduntalan a szerencséjét. De így el kellett buknia és a kinek az életben az volt a sorsa, hogy többen szerették, mint a mennyi elég a boldogsághoz, úgy halt meg, mint a kit soha senki se szeretett: magánosan, elhagyatva, szeretetlenül.

TATÁRRABSÁG.

REGÉNY.

(Folytatás.)

Írta PEKÁR GYULA.

XXXIII.

Tatár félhold alatt.

Tíz nap múlva megjött a Khánaga Sztambulból. Hozta a titkos traktát, mely szerint a krimi Nagyúr, IV. Mohamed Ghiréj csakugyan felhatalmazást nyert a javasolt terv szerint Erdély ellen vonulni. Hozott azonkívül ura számára egyebet is: három czobolyprémes kaptánt az özvegy császárnétól, egy köves kardot a fiatal padisáhtól s egy már aláírt athnamét, melybe a háború után csak a megteendő új Fejedelem nevének kellett beírni.

— Hát a szokásos Csizma-Pérez? — kérdezte Mohamed, — háború előtt vagyunk, nem adják meg a húszezer aranyat?

A Khánaga sietett a szóval:

— Nem, felség, ép mert a császárné minden felelősséget Te Rád hárt. Uram, nehezen ment a dolog, Köprili mégse oly halott, mint a hogy gondoltuk!

— Azraire, hát mégse kapta meg a selyemzsinórt?

— Felség, a selyemzsinór kész, de én úgy láttam, haboznak az elküldésével. Zaimé császárné eddig tizenkét nagyvezérrel tett el láb alól, de ez a tizenharmadik, úgy látszik, a nyakán marad. Félnek az öreg Köprilitől, — távolléte és kudarcjai dacára is még mindig az ő szelleme uralkodik Sztambulban.

— A Próféta szakállára, ez rossz dolog!

— Rossz, de rábeszélő szavannak mégis lett

foganatja. Tüzeltem a császárnét, rázza le magáról a zsarnok nagyvezér nyűgét! És láttam, szívesen veszi a szómat. «Eh, — mondotta aztán, — Köprili útban van már hazafelé, de még nincs itt, legalább az ő távollétében legyen meg az én akaratom!» És csak azért is megadta daczból a felhatalmazást. De izeni felségednek: siessen a cselekvésével, hamarosan végezze el azt, a mit Köprili nem tudott nyélbe ütni Erdélyben. Akkor még nyilvánvalóbb lesz a nagyvezér kudarcza és elkergethetik őt. Siessen felséged: a császárnénak teszen szolgálatot erdélyi vállalkozásával! S a hála nem marad el, — egy ország, Erdélyország leszen a felséged jutalma!

— Helyes! — bölintott a khán a kezeit dörzsölve, — s én ezáltal nemcsak Erdélyben, hanem Sztambulban is megvetem a lábamat. Megérsődöm végre kháni székekben! Im' Allah kegyelme mégis csak visszatér hozzám!

— Vissza, felség.

Magára maradván, elgondolkozott a Ghiréj: — Hazudott Afifeddin, ezerszer is: hazudott ő! Im' megszabadultam összes elleneseim-től! Most egy csapásra szabadulok Köprilitől és Zareymától is... Csoda ez, ügyeim pompásan haladnak. Oly jól, hogy szinte megdöbbenek tőle!

Megállt s a kezén feketéllő pokol-foltokra pillantott.

— Itt a testvér Dsingisz-vér nyoma, — töprengett babonásan, — ez újabb háború vérebén tán örökre lemoshatom a retentő foltokat... S akkor tán majd fellelegezhetek... Allah, — tette aztán hozzá, az Arany Terem szőnyegére rogyva, — nékem nyugodalmat s Achmed fiamnak trónt adj te!

Felkelt. A hogy azonban elépett az ima-szőnyegről, egyszerre a régi alattomoság váltotta fel arcán az istenfélő alázat kifejezését. Léptek közeledtek. A Vezér s a Shirinbég jöttek hódolatra.

— Mit akartok? — rivallt rájuk, — megfuvassátok a minden tatárok trombitáját! Futaridó alatt ötvenezer ember álljon Ak-Medsid* előtt a síkon!

*

És akkor Kaffától Karamrunig, Balaklawától Perekopig mozgalom kelt a krimi falvak táborai-ban mindenfelé. Felszedték a borsátraktat s az iménti hadakozástól fáradt tatárok újból lóra ültek. Csattogott ismét a mirza-korbács, sietni kellett, — a khán tulajdon kilenc-lófarkas félholdjával gyűjtötték a népet. De körülhordták az «Alem»-et, a rettegett vérszázlót is, meg azt a háromszögletű aranylobogót, melyre Ali khalifának a boszúálló keze volt ráhímezve... Csak előre mindenek mindenfelől a fehér város, Ak-Medsid falai alá! Az egy Bakse-Szeráj körül maradt aránylag minden csendes. Ne is sejtették a külföldi követek a Nagyúr szándokát! «A khán — híresztelték, — csak apró csatározásokra kíséri seregeit a kisorosok ellen...» De suba alatt annál serényebben folytak a készülődések. Tepe-Kerman és Kats-Kaleh válogatott csapatai éjjel hagyták el vartornyait, hogy éjszaka iránt a nagy táborhoz csatlakozzanak. Vége egy napon lóra ült maga a khán is. A gyanú oszlatásának okából csak igen kis készülettel volt, háremének is tán csak a harmadát vitte magával.

Ugyanakkor készülődött a Gyöngyház-kjőszk rejtelmes lakója is. Kolmashi amazonjainak ezüstös pánczélingében maga Zareyma jött el Tholdalagit hadi díszbe öltöztetni. Lábaihoz

* A mai Szimferopol.

ültette Mihályt s ő maga fonta halántékvarkocsokba a fürtéit.

— Deli vitéz legyen, a kit én követek... De jaj, ha te engem egyszer elhagynál! Inkább most öljelek meg akkor...

Pillanatra vad indulat villant a szemében. De aztán persze csak annál édesebb csók követte a gyűlölet lobbanását.

— Téged megölni? Hisz neked élned és győződöd kell! Tudod-e, hogy vonulásom hírére tizezrével sereglenek táborba atyám hű harezosai? És nemcsak a kolmashi törzs, hanem a kaffai, keresi és kubáni tatárok is. Hogy fognak nézni, mikor majd ily daliát mutatok vezérökül. Szépnek kell lenned, jer, én hadd öltöztesselek.

Maga adta rá a pikkelyes bőrpánczélt s tulajdon kezeivel csatolta fel neki a persa arannyal futtatott karvasakat.

— Atyám kardját már od'adtam neked. Most aztán csak majd diadalra vond ki! Megyünk, — megyünk a biztos győzelemre. Látom a jövőt, látalak már a fejedelmi székekben.

Mihály csillanó szemmel ismételte:

— Fejedelmi székekben!

— Igen, hódolni fognak mindenk. Én is ott leszek melletted. Mondd, mit tész te akkor vélem?...

Mihály talpra szökött. Ám nem lett a feleltre idő, tábori öltönyben a khán lépett be.

— Tholdalagi Mihály, — szolt, — ime nézd, nyílik börtönöd ajtaja. És a kik eddig fogolyként őriztek, a percztől te parancsolsz a tatároknak. Menjünk!

Fejedelmi díszű három arabs ló állott már odakint. A Ghiréj és Zareyma felültek, Mihály is nyeregbe zörrent. És a hogy kivonta kardját, a gyülekező tatár főemberek némán tisztelgetek neki.

*

Ment a kháni sereg a krimi sivatagon át, — Szarabuz, Ajbar, Dselishann: egymásután hagyta el a tatár állomásokat s a perekopi földnyelven át Jediszánnak fordult. Itt, Ocsakovnál, az akkermani tatárok újabb serege csatlakozott hozzájuk s napról-napra szaporodva friss bucsáki hadakkal, így vonultak tovább Bender felé.

Káprázató a látvány a sziket izzadó pusztá végtelen magányában. Keletől nyugatig csillog a seregkigyó pánczélos teste, — a tatárság válogatott hatvanezer lovása dübörögte a földet. Csupa fényes mirza, dsigit és batir, — ragyog rajtuk a kilids, meg a szimter-szablya és csengve bong a nyergükre akasztott sok hadi szerszám. Jól körülveszik őket a mozgó kocsi-tábor, de főként a sereg derekába ékelt hintó-paloták felett örködnek nagyon. Rácsos ablakú, aranyrojtos kocsik ezek s a khán háreme lakik bennük. Csupa nő, szebbnél-szebb grúz és mingrel odaliskok; pohos eunukh ül minden kocsinak az ajtaja mellett... Egyik ily palota-hintóból azonban olykor nő helyett egy feltűnően nyulánk ifjú ugrik ki; kolmashi ezüstös pánczéling van rajta s hamarosan lóra szökken. A kocsi mögött tömörül amazonok lelkesen üdvözlik mindannyiszor, de ő alig figyel rájuk és csak vágatva siet előre, az oszlop élén ügető vezérekhez...

Ezer, tizezer, hatvanezer félhold ragyog a krimi süvegeken véges-végig! És a félholdak egyike, ép a legelső, nem nyírott tatár koponyára, hanem kereszttyén magyar főre borul. Némán lovagol ott Tholdalagi elől és csak ő tudja, csata előtt máris mekkora vilhar dül a bensejében. Megjárta ő már egyszer ezt a földet, gyalog és vasban, rabként jött erre, — most Fejedelem-jelöltként tér haza a forrongó Erdélybe! Mért nem örül hát? Mentől nyu-

A «Tatárabság» című regényhez.

Egyik tatár ép nyeregbe kapja a becses zsákmányt.

gatabbra mennek, annál inkább komorodik az arca a hercegi czobolyprém árnyékában. Míg a mögötte léptető vezérek kocsaja hetykén mered az égnek, addig az ő forgoja mind bússabb hanyatlík előre. A tollerdőn át ez imbolygó kócsagról ismer rá Zareyma. Hozzája ugrot.

— Hová gondolsz megint? Itt vagyok...

*

Bendernél átkelnek a Dnyeszteren, Komrat után a Pruthon s ettől fogva halmos tájakra érnek. Tholdalagin növekvő nyugtalanság kezd erőt venni, alig tud már feltekinteni. Egyszerre azonban mégis riad, — nagy tatár ujjongás kél körülötte:

— A hegyek, — az erdélyi hegyek!

Mihály felpillant. A messzeségben csakugyan Erdély szaggatott bércei kékellenek ott. Döbbenve rántja vissza a lovát. Honi szellő az már, a mi az arcába esap, — oly friss, olyan éb-resztő!... Meglepetten néz körül; valahogy kiáltani szeretne, nagyot, rettenetesen, — de a vigyázó Zareyma a karját ragadja meg:

— Mi az, habozol?... Oly idegenül nézsz rám...

És megint csak győz a hercegnő bűbája. Oly édesen súgja a fülébe:

— Csak az én csókomra gondolj... Előre! Fejedelemmé léssz...

Köröskörül azonban egyre nő a krimi harc-csosok mozgalma. Megjönnek a kiküldött ké-mek, érkeznek hódolni a moldvai bojárok is. Áll már a sereg s a merre szem láthat, gyalog-tatárok élesítik a kilidset mindenfelé. Oly különös e kép Mihálynak, — szokatlan élénkséggel Trembowla jut az eszébe, ott látta ő már egyszer e vérengzésre gyűlő, vad arczokat. A régi magyar düh tápászkodik benne, — de nem... hisz e tatárok most nem ellenségei. Alattvalókként hajlongnak előtte s mondják nagy alázattal:

— A felséges úr tanácsba hivatja Nagyságotat.

*

Az utolsó haditanács ez a határ előtt. A ké-mek, bojárok és mindenféle menekülők jelen-téseit veszik itt latba s ennek alapján ítélik meg a helyzetet.

Igen kedvező ez, — emeli szavát a Vezér, — a szilisztriai basa már visszavonult hadaival a Duna felé, Rákóczy is Erdély nyugati határán kívül áll s ott verekszik a budai basa

kóza seregeivel. Itt benn az országban csak Barcsay tehetetlenkedik, meg Kemény János készülődik. A pártos rendek hol itt, hol ott gyülekeznek. Most tehetjük rá kezünket a gazdátlan országra! És én alázattal így tanács-pek: Tholdalagi Ó Nagysága semmikép se traktáljon előre egy párttal sem, ne hirdessen, ne proklamáljon ő előre semmit, hanem a tatárság élén egyszerre lépje meg valamennyit. Támadjon mindenkit, a rémület majd pártot terem neki; csak így lehet rend, csak így lehet ő Fejedelemmé!

A tatárok ravaszul néznek össze, és hogy Mihály ne érthesse, sebes szóval törökül tanácskoznak tovább.

— Ime, hadiparancsom, — dönt végre a Nagyúr, — a nogájaiak lent Törösvárnál, a bucsáki aga pedig fent a tölgyesi szorosnál fog betörni Erdélybe. Itt az előttünk nyíló ojtózi szoroson át maga Tholdalagi fog előre hatolni. A Shirin-bég megye vele a krimiekkel. A többi velem marad itt tartalékban. A két szárnyasereg csak holnap indul, de — tette hozzá nyomatékkal, — Tholdalagi még ma éjjel.

A főemberek újból összenéznek. Aztán ármányosan bölintanak:

— Igenis, felség, kívánatos, hogy Tholdalagi Ó Nagysága nyerje meg az első csatát!

*

Leszáll az éj és szárnyai alatt tizezrenyi tatár sereg lopózik az erdős hegyek közé. Tholdalagi vezet elől; mellette Zareyma, mögötte a csontos természetű, nyers szavú Shirin-bég üget.

Mélyed a völgy, hűs a rengeteg lehellete. Mihály a fordulólknál olykor feltekint, — a csillagfénynél egyre közelednek, egyre növekednek az ojtózi határbérczek. Szíve dobban, párszor megrántja lova kantárszárát.

De a mögötte vigyázó Shirin-bég pillanatra se hagyja őt habozni. Vadul toporzékolgatja lovát és türelmetlenül szolt rá:

— Csak előre, nagyságos Fejedelem!

XXXIV.

Az ojtózi várban.

— Csak előre! — hajszolja Margit a kocsi szüntelen. A mögötte ülő öreg Pallos Imre hiába csitítja:

— De drága jó asszonyunk, kidülnek ám a lovak!... Boldog Isten, mi lesz velünk, hogy érünk mi el így Nagy Tatárországba?

— Ne törődj vele, szolgálom. Csak tovább!

— De hisz betegre asszint magát kegyel-med ezzel a hajszával!...

Ám beszélhet ő, — mentől közelebb kerülnek a határhoz, annál győtrőbbre nő a Tholdalaginé nyughatatlansága. A rögeszme hatalmával üldözi őt a Warkochoyval való utolsó jelenet emléke: Mihály, az ő Mihály pártolt volna el tőle? Gazember Warkochoy, de hátha mégis igazat mond? Szegény asszony, a legkegyetlenebb kétségek örlik a lelkét. Nincs innen kivezető út.

— Csak hozzá, — suttogja egyre eszelősebben, — hozzá! Szemembe kell, hogy nézzen, az én szemembe mondja, hogy mást szeret!

S mennek, — hegyen-völgyön át robog tova a szekér az elpusztított tájon. Már Kézdi-Vásárhely füstös romfalai alá érnek, — itt azonban szörnű zene-bona lepi meg és tartóztatja őket. A környékről vasvillás székekkel tódulnak a főterem mindenfelől, alig lehet az áradó sokaságon áthatolni.

— Mi a baj?

— Jön a tatár, Ojtóz felől!

A piacon csakugyan öreg véres kardot emel-

nek. «Kézdi szék!» — «Orbai szék!» kiabálnak a hadnagyok s mellettük a káplárok tartják számon az érkező községeket: «Hol vagytok, Esztelek, Szent-Lélek, Szent-Katolna? Hát Zabola, Csomortány, Almás, Kurtapatak? . . .» Közben zsoldárosan kezdi rá itt-ott a rongyos sereg:

«Székelyföld	Kicsiny vagy
Mindig zöld,	Mégis nagy,
Hazám ott,	Székely vér,
Szivem ott,	Magyar ér!
Siess kemény magyar,	
Jön a tatár agyar! . . .»	

Isten szolgálja, tudós Vásárhelyi Péter uram alig juthat szóhoz a sokféle zsvajban. Végre keneteljesen hangoslik a szava:

— Ne még azzal a fegyverrel! Előbb én hadd menjek traktálni az pogánnyal. Majd könyörgök én neki, tudok én törökül, tatárul, arabusul . . .

De a haragos székelység ugyan lehurrogatja: — Ne beszéljen most kegyelem arabusul, — menjünk! Várnak már a Mikések ránk az ojtói várban!

— Úgy van! — zendül rá a nép szava, — vagy élünk, vagy halunk. Székely szív, mindég hiv!

Sáppad Tholdalaginé ott a tömeg közé ékelte szekerén.

— Drága jó asszonyom, — kérleli Pallos Imre, — tovább nem mehetünk!

— Mennünk kell, szolgám.

— De ugyan hová? Halálba, veszedembe? — Csak tovább, — tovább!

Körültöttük zsoldáros szóval indul már a sereg. S kaszák és vasvillák közt a kocsi a székelyekkel megyen.

*

Sárfalu, Szászfalu, Nyujtód, Lemhény . . . véges-végig az úton újabb magyarság csatlakozik a hadbamenőkhöz. Döcög a Margit kocsija, de már egyre lassabban, Bereczken túl pedig, ép a legnagyobb kavarodás közepette, egyszerre csak kiülnek a lovak. Ott állnak az Ojtoz szájánál; már erős parancsszavak tagolják az ezerekre növekvő népet.

— Fel a Magyarorszára, fel a Bóbits-csúcsra! . . . A többi meg előre!

Nagy a felfordulás, és Margit, alig hogy lából a feldülő székérből, máris tovaragadtatik az övétől. Pillanat alatt elveszti szem elől a hű kocsiát, és mire újból körülnéz, már Pallos Imrét se látja többé. Hiába kiáltoz utánuk, szaporodó ismeretlen arezok tudnak mögéje. Viszi a zord áradat magával, sodortatik be velük a szorosba.

Harcos szemmel, felfelé néz minden székely, csak idő múltán veszik észre a köztük haladó, velük siető Tholdalaginét. Meglökik egymást és tiszteletteljesen szemlélik talpig gyászos, fekete formáját.

— Lám, egy asszonyember. Ki lehet?

— Úriforma. Nagyasszony ez, komám. Féltrebb, atyafiak!

— De ugyan mi viszi elméjét ilyen halálútra? . . . Nem való asszony a tatár torkába! — tódtíják páran, — megállj! Ereszszétek hátra a nagyasszonyt . . . Ki az? Ki az?

— Margit lihegve áll meg.

— Tholdalagi Mihály négy vagyok . . . Mennem kell, ne tartóztatatok!

Süvegel a környezet a név említésére. Fejüket csóválják, de nem mernek szólni, csak alázattal támogatják Margitot. Siet a sereg tovább a kanyargó Ojtoz patak mentén. Nének a merdek bércek, szűkűl a szoros, látszik már balról az erdő. Máglyakő, jobbról a Rakottyás

szirtnyaka tornyosodik. Itt zárják a Rákóczi-vár tornyai a szorost.

*

Négyszögletes bástyátömeg ez az őrhely, erőse emelte György úr. És most a veszedelem percében még erősebbre javítja az a pár száz Rákóczy-darabont, kiknek a két Mikes parancsol. Nehéz székely mind a kettő, János is, Kelemen is, — Pállal és Mihályval együtt ők voltak az a hirhedt négy Mikes-testvér, a kik egykor ifjú fejlel elrabolták a szép Tarnóczy Sárát. Ám tanultak az országos botrányból és mire a száműzetésből hazajöttek, megjavultak mind a négyen. Mihály, a kanczellár, most is a bodzai szorosnál áll, János meg Kelemen Ojtozt védik. Bizton rendelkeznek ők a hívásukra érkező néppel. Kelemen a lőréseknél parancsol s az öreg mozsarakat igazgatja, János pedig a várudvaron állva fogadja a betolonóg kaszák székelyeket. Harsány szóval osztogatja el és küldi előre őket az alkalmas hegygerincekre:

— Vizehadnagyok, el ne hamarkodjatok, — hurokban kell megfogni a tatárt!

— Pártok szerint éljenez rá a nép:

— Vivát Rákóczy!

— Vivát Barscay!

— De nem ám, — vivát Kemény János! . . .

Sanda szemmel máris vitázni kezdenek. Dühbe jön Mikes János:

— Beste békétlenjei, ne halljak pártos szót! Egyik se, — csak az egy haza vivát most, előre!

Mennek, de egyre újabbak érkeznek s a tömeggel egyszerre csak Margit sodratik oda a várudvarra a kapitány elé.

— Tholdalagi Mihály né! — szól elképedve János úr, — a Krisztus sebeire, mi járatban vagyon itt kegyelmed?

Margit bágyadtan dől a bástya falához.

— Hugomasszony, — folytatja Mikes, — hová igyekszik, micsoda halálba tör kegyelmed? Hisz maga az eb-khán áll ott lent hatvanezer emberrel!

Fuldokolva szól Tholdalaginé:

— Hát akkor a khánhoz fogok menni . . . Az uram, az én Mihály uram! Ő róla kell bizonyosságot szereznem . . .

— Vissza, hugom! Vért siratunk itt mindjárt . . .

— Ereszsen kegyelmed!

— Vissza, mondom. El ebből a halálvárból!

Jönnek a székelyek, egyre sűrűbben tolong a kaszák nép a vár udvarán. Rendelkezni kell szünet nélkül és Mikes meg a hadnagyi hamar elfordulnak Tholdalaginétől. Ravaszul veszi ezt észbe Margit és egy már parancsot kapott csapatall hamar kison ő a vár túlsó, moldvai kapuján. Remegve áll meg egy szikla mögött, de hiába próbál ő okosan gondolkodni. Hisz tudja ő, hogy örület, a mit akar, de hát mit tehet róla, ha nem bír ez örület hatalmával! Csak előre, — úzi, kergeti rögeszméje, és úgy érzi, esztét kellene veszítenie, ha itten most állna marad.

— Mihályom! — sottogja szüntelen, — nem lehet az! Az én szemembe mondja, hogy mást szeret.

Talpon van ismét. És mialatt körülötte zeng a völgye-bongva hatoló csapatoktól, ő is előre indul a gerincezoldalon. Hamar tovatűnik a rengeteg lombozata alatt.

*

Székely szív, mindég hiv! Bereczken túl ezalatt még mindig ezrével özönlük a szorosba a fegyveres székelység. «Mikes urunk vár ránk!» hajtogatják rendületlenül s egymást taposva rohannak előre. Egy egyetlen lovas ember azon

ban még őket is megelőzi. Paripája tajtékos, sarkantyúja véres, — kiméletlenül rugtat által a tolongó sokaságon.

— De goromba, — káromkodnak a loholó atyafiak, — ki ez a veres ember?

— Térj ki neki, látod a köves kardját, főember az, komám!

— Utat! — kiáltja rekedten Warkochy. És szikrázó patkóval vágat tova a patakszéli sziklákön.

A hogy tervbe vette volt, Koronkától fogva tisztas távolból híven követte Gábor úr a Margit szekerét. Csak ép Kézdi-Vásárhelynél vesztette el őt szem elől. Ezen túl azonban a siró Pallos Imre került elejébe s tőle megtudott mindent.

— Jaj én nekem, hogy elszakadtam tőle! De ura után való bánatában megháborodott a mi jó asszonyunk. A szorosba ment bele, a a biztos halálba . . . Menjen utána kegyelmed!

— Megyek! — szolt Gábor úr, s a lelkiismeret szavára az egyszer megemberelte ő magát. Jólész boszúval ő árulkodott, ő döntötte ebbe az esztelenségbe a szegény asszonyt! Uram Isten, biztos halálba megyen, — utána! Meg kell mentenie Margitot, — és hátha e mentéssel végre valahára magának menti meg őt? . . .

Rohan Warkochy a szorosban előre. Meg se áll ő, csak a Rákóczy-vár udvarának a közepén.

— Warkochy Gábor! — kiáltanak a Mikések, — te vagy az? A székelyek istene hozott! Minden vitézi karra szükség van most itt!

— Ám a veres ember lihegve csóválja a fejét: — Nem láttátok Tholdalaginét?

— Dehogyan is nem, — az imént volt itt. Vizehadnagyok, merre van?

Senki se tudja. Csak egy öreg káplár jegyzi meg:

— De bizony mintha kiment volna a moldvai kapun . . .

— Hát a halálba eresztettétek? — tör ki Gábor úr káromkodva, — csapatot ide nekem!

— Jó, jó, hisz ép azt akarjuk! Itt ez a száz lovas darabont, — úgyis vezér kell nekik. Csak egy szót előbb a tervről, aztán mehetsz is velük mindjárt . . .

*

Óvatosan bujkálva mennek a lovasok a szorosban előre. Warkochy lenn léptet a patak-nál, darabontjai a jobboldali hegyeljtő fiatal erdejében oszlonak csatárláncba. Sejtelmes esend van a völgyben, csak az Ojtoz csobog s a kétfelől gerincezen csörren olykor a lesbe küldött magyarság fegyvere. Mennek előre, — elhaladnak a «Gyilkos» foka alatt, nemsokára a Leányhavas alá érnek.

— Ott már pogány szaga lesz a levegőnek, — tanakodnak halkán a darabontok, — vigyázat mostan, székelyek!

Gábor úr hallja a szót, éber szemmel figyel ő is, de az ő tekintete inkább a halálba menő Tholdalaginét keresi. Merre került, hová tévedhetett? Egyszerre mintha ott feljebb a völgy-oldalban, az erdőszéli lomb alatt egy fekete ruhás nőalakot látna . . .

Felkiált. De ugyanabban a percben kiáltanak a darabontok is. Tatárok jelennek meg ott a völgyoldal dombderekán s Warkochy látja, vadúl mint ugratnak a hátráló Margit után. Hallja még a Tholdalaginé sikolyát, de hamar némitja azt a magyarok «Jézus Mária!» szava. «Allah, Allah!» üvöltöttek onnan a pogányok felől.

Pokoli dühvel rotnak egymásra az ellenfelek a hegyoldalon. Villan a kard, csattog a kő és a lent álló Warkochy hiába akarna a rohamon áttörni, hogy a fent támadott Margi-

tot mentse. A mordályok puszkaporfüstjén át még mindig szemmel tartja őt . . . Húsz tatár toporzékol már körülötte, egyik ép nyeregbe kapja a becses zsákmányt.

— Mentsetek, — ordít Gábor úr, — Tholdalaginét mentsetek!

Vágtat a magyarság a rablók után, de a halomról százszámsra rohan a tatárság derék-csapata elibéjük. Kavarodnak az ütközők, — boldog Isten, azalatt a rablók már táboruk felé ragadják hátra Margitot! . . . Warkochy magasra emeli a kardját:

— Térjétek ki az ebnek, — hadd vágatsson a csapdába . . . Mi azalatt odalt előre! Bekerítsük a tatárságot!

Enged a magyarság a dombrol támadó ellenség hevének. Kitérnek nekik s a patakhoz szorúlva, hagyják őket a szirteknek rohanni, — onnan a víztől aztán sebes vágásban kerülnek oldalát a dombra, ép az ellenség hátába.

Gábor úr jár elől, ő ér fel elsőnek a halomtetőre. Lihegve pillant jobbra Margit után, — szorúlnak már ott az erdőben a rablók, a gerinczről támadó rejtett magyarság kerül előre s állja az útjukat . . .

— Hajrá, vitézek!

Darabontjai már jobbra szágúldanak a Tholdalaginé mentésére s a völgynek rohant tatár elővéd bekerítésére. Warkochy is ép utánuk indul, mikor egyszerre csak észreveszi, hogy kis távolságra előtte újabb tatárság jelenik meg a szoros fordulójánál. Csillan a délelőtti nap a lombból előtűnő félhaldakon. Sebessen ügetnek a tatárok előre, — fejedelmi díszben egy termetes vitéz lovagol elől.

Gábor úr visszarántja lova kantárszárát. Nyerge kápája mellé kap s jól czélozva a tatár vezérre süti pisztolyát.

(Vége következik.)

A FORRADALMÁR.

Bemutató a Nemzeti Színházban.

«A forradalmár» — Pakots József négy felvonásos társadalmi drámája — a rokonszenves és tehetséges szerző határozott szinpadit érzéskérő tesz bizonyosságot. Magyar szerző ritkán juthat szóhoz s így kevés alkalma van a szinpadit hatásokat közvetlenül módon tanulmányozni, — annál több dícséret illeti a szerzőt, hogy már második lépésben fejleszti igazolta. Természetes, hogy még ebben a munkában is elég a gyakorlat hiányából eredő szinpadit fogyatkozás, valamint a lélektani jellemzésben rejlő tévedés: — de el kell ismernünk, hogy több nagyszerű jelenet erős drámai érzéskérről tanuszkodik.

A mű hőse egy előkelő származású fiatal ember, ki külföldi egyetemeken járt s népszabadsággért, emberi jogokért lelkesedik. A szerző eszményi alaknak tünteti fel, a ki bár nagybátyja mindenható miniszter, mégis szembe mer szállani veleszomlott rendszerével. De — fájdalom — az eszményi hős jellemének fenkölsége iránt alapos kételyek támadnak bennünk. Ha csakugyan a demokrácia dicősbajnoka lenne, nem fordulna romlott nagybátyjához protekcióért, hanem a maga erejével igyekeznék magasba jutni. S ha már nagybátyja pártfogásából képviselőséghez, kormánybiztossághoz s tekintélyhez, sőt házi tűzhelyhez s forrón szeretett nőhöz jutott: mint eszményi jellem nem fordulna jótéveje ellen s nem szervezte mozgalmát annak megbuktatására. Hiszen még sejtelve sincs arról, hogy nagybátyja voltaképp csak azért pártfogolta, hogy vele egy bukott leányt vétessen el. Az ördögi jelleműnek festett nagybátyja ugyanis házában elcsábította egy szegény unokahugát s ezt adja nőül a demokráta apostolhoz, a mitsem sejtő forradalmárhoz. Teljesen értenők ennek fellaborodását, ha a titok kiderülése után fordulna nagybátyja ellen, — de ő még mielőtt sejtí, hogy kit kapott nőül, már is pártot szervez az ellen, a kit jótévejének tud. S nemcsak halálának tűnik fel — hanem naivnak is, hogy

oly soká még csak nem is sejtí, minő czélra használták fel. Midőn pedig megtudja neje múltját s emberszerető elvéből kifolyólag megbocsájtja az asszonynak, már kellemetlen érzést támaszt maga iránt. A mű végén sejtjük ugyan, hogy meg fogja bukítani nagybátyját, — de bizonyos, hogy ily sajnálatra méltó apostol győzelme nem lesz az erkölcsi világrend diadala.

Mint hőst, úgy hősnőt is eszményi alaknak tünteti fel a szerző. Szegény leányként élt hatalmas rokona házában s csak azért bukott el, hogy könnyelmű adósságra keveredett katonatiszt fivérének becsületét megmentsse. De lelkeben tiszta leány, a ki gyűlöli megrentőjét, igazán szereti az ifjú apostolt s ezért nem is akar hozzá nőül menni, nehogy bűnös múltjával a szeretett ifjú becsületét beszennyezze. Csak hogy fivére ismét rosz fát tesz a tűzre, váltót hamisít, — s a gonosz nagybátyja csak azon föltétel alatt menti meg, ha a leány nőül megy az apostolhoz. Hát a hajdon enged s ballépését be sem vallya, neje lesz a mit sem sejtő demokráta. E nő-alakot már valóban nem fogadhatjuk el eszményinek. Ha legalább vezekelné bűnéért! De ő vezeklés helyett áltatást és ámitást úz s csak midőn már az apostol neje s ekkor is csak kényszer hatása alatt vallya be múltját. Nő, a ki férjét így magával rántotta a posványba, nemcsak hogy nem eszményi alak, de még szálnalmat sem viv ki magának. Francia írók, a kik viharos multú nőket vétetnek el hősekkel, legalább az eskívő előtt töredelmes bűnbánatban mutatják be hajdonjaikat s legalább vezekeltetik. De mikép keltsen rokonszenvet oly nő, a ki a szeretett férfit iránt meg a legesekebbébszinteségre sem képes. Hazugság egész lényé, s nem lehet bízni kényszer folytán bekövetkeztét utólagos töredelmében sem.

Legérthetlenebb a nagybátyja démonias alakja. Nem értjük, mért oly gonosz épen nővérenek fia iránt. Ha már férjét akar szerezni az elcsábított leánynak, a ki föltétlenül uralodik, mért ép a saját unokaöccsét szemeli ki e szegényes szerepre, holott mint mindenható úr máshoz is adhatná a leányzó? De mért oly kegyetlen a leány iránt is, holott állítólag szereti? Ha meg szerelmes belé, mért kényszeríti mindenáron más férfi karjaiba?

De bár így a mű lélektani jellemzését egyáltalán nem fogadhatjuk el, meg kell állapítanunk a tényt, hogy a szerző több helyen drámai erővel fest hatásos helyzeteket, érdekfeszítően szövi meséjét s mindvégig éberben tartja a kíváncsiságot. Sokat tanult a francia szinpadit szerzőktől, különösen Dumastól, Sardoutól s ezek szalon-drámáinak hatásait ismeri. E mellett gyakran mélyebb pillantást vet a közélet eseményeibe s különösen a nagybátyja által mondat találó és erős igazságokat. S a mi fő, három művészi erőnek — Márkus Emiliának, Gálnak és Odrynak — nagy szerepekre ad alkalmat. Különösen Márkus utolsó felvonásbeli vallomása oly hatalmas, hogy a művésznőnek és a műnek is szinpadit sikert biztosít.

Palágyi Lajos.

A MARADISÁG HITVALLÁSA.

(A francia Akadémia riadója.)

Soha még Akadémia bátrabban, harcziában és szellemesebben nem üzent meg a világnak, hogy ő igenis konzervatív, mint a francia Akadémia üzent meg ismét. S a mi pikáns, furcsa, majdnem kacagató: a maradiságnak ékes dícséretét egy fiatal férfiú mondotta el épen, a negyven francia halhatatlan közül. Maurice Barrés tudniillik, a ki egyike a legnagyobb élő francia stilitistáknak s a kinek irodalmi működése úgyszólván: esztétikai törvénykönyvekbe bezikkelyezett nihilizmus. Barrés az ő könyveiben az én-nek, az egónak egy Nietzsche túlárverelő hívője és imádója. Az ő esztétikai hitvallása az, hogy az írónak egyetlen lehetséges kritikusa — önmaga, az írő. S ugyanez a Barrés mondta el most Richelieu óta a francia Akadémiában a legkérdőbben maradi beszédet. Szinte kedvtűn volna azt mondani, hogy nagyszerűen konzervatívok is csak — a forradalmárok tudnak lenni.

A Barrés beszédje sokáig fogja foglalkoztatni a világ minden íróját és gondolkodóját. Kell,

hogy röviden kikeressük a szép szavak rengetegéből e beszédnek a lékét.

Barrésnek a londoni Szent Pál-templom egy régi híres és előkelő szónokának a beszédjéből val. «Épen elég volt már a világnak a reformokból, nem akarunk immár több reformot». Ha valahol, úgy nem Angolországban, de Franciaországban érte meg az ember sok, egyébként értékes agnyál a reformoknak ezt a nagy iszonyát. S Barrés nyugodtan és harsányan kérdezheti meg: vajjon az okvetetlenkedő újítások megérik azt az árt, melyet szerinte Franciaországnak fizetnie kell? Barrés hite szerint ugyanis az emberiségnek egyik legszebb produkciója, a francia kultúra, hal meg, ha Franciaország meg nem áll a merész újítások útján.

Minden kultur-ember szívében meghűl a vér ilyen lélekarhang-kongatásra. Valóban a francia kultúra volna az ár azért, hogy új épületek jöjjenek az értelmi műveltség ódon, de még mindig biztos várai helyébe? Hiszen akkor megérti az ember a legkeserűbb és legszántabb ellenállást is — Franciaországban. Tessék elképzelni például, hogy Montaigne-től Anatol France-ig, sőt Barrés-ig minden irodalmi kincs elpusztulna, szörnyűség! De ilyen bizarr módon vakmerő állítást még az ifjú Barrés sem mer megkoczkáztatni. Sőt észreveszi az ember, hogy az irodalmat lehetőleg elhallgatja a konzervatívizmusról zengett himnuszában. Mintha érezné, hogy ő is ludas s mintha nem tudna leplezni, hogy voltaképpen politikára gondol minden gondolatával. Dicsőíti az egyszerűséget, a vallásos odaadást, az igénytelenséget, jótékonyágot, a katonai vitézséget, az áldozatkészséget s a csöndes mártírságot. Fő is kiált imigyen: «Jaj Franciaországnak, hogy olyan nagyon okos emberek kormányozzák kevés szünettel a nagy forradalom óta». S azután hagyományos, akadémikus gúnnyal teszi hozzá: «a mit az okos emberek elrontottak, azt az egyszerű, buta, derék franciáknak kell helyrehozniok».

Mind ezt a francia Akadémia által kezelt erény-díjak kiadása alkalmából mondotta el Barrés. Látszik, hogy társadalmi, politikai programot akart adni s csak félig irodalmat. Azonban nyomban utána az irodalmi pályázat előadója kiegészítette Barrés beszédjét. Versekről lévén szó, megdicséret három ifjú költőt, de kijelentette, hogy túlságosan eredetiek s így nem kerülhetnek a megkoszorúzendők közé. Öszintén beszélt az előadó is, mint Barrés s rögtön meg is magyarázta a dolgot. A francia Akadémia nem utasítja el elvből és föltétlenül azt, a mi irodalmilag új. De az újító kedv néhány évtized óta olyan nagy Franciaországban, politikában, társadalomban, mely csak utána rohant az irodalmi és művészi forradalomnak, hogy egyelőre álljunk meg. Egyelőre — tanácsolja az Akadémia — elégedjenek meg az ifjú költők azokkal az eszmékkel, érzésekkel és formákkal, melyek mellett a Musset-k, Viktor Hugók, Leconte de l'Isle-k, elég jó költők tudtak lenni.

Ime a nyitja a francia Akadémia harczi hitvallásának. Ime miért beszélhetett az erkölcsről és erényről olyan csinált bácsisággal Maurice Barrés. Arról a helyről, a honnan épen ez alkalmából valamikor — Renan hangoztatta az új, a humanista erkölcsök és erények riadóját, miközben gyilkosan beleagazott abba az ideológiába, mely most büszkén és győzelmesen uralodik az Akadémiában.

A francia Akadémia Franciaország minden bajáért a nagy sítséget, a folytonos újítást teszi felelőssé. S mivel tudja, hogy az irodalomnak milyen szerepe van a lelkek kormányzásában, megáll-t kiált az irodalomnak is. Nem volt sohase a bátor újítások védője, de most valószággal orvosilag rendeli a francia géniusznek a maradiságot az Akadémia.

De kiszámíthatatlan kára volna az emberi kultúrának, ha kritika nélkül fogadnók más kultúrában, társadalmakban is a francia szózatot. Arról még talán lehet beszélni, hogy Franciaország kissé idegesen előreszaladt. De hasonlót állíthat-e még egyetlen más kultúra is? S ha a francia Akadémia konzerválni akar, nem kell-e bevallanunk, hogy a kincset mérhetetlen kincsét konzerválja? A hol Voltaire nagyon régen élt s másutt még meg se született s a hol egy író-forradalmár akadémikus

HUGO VIKTOR SZOBRA.

mondhatja el a konzervativizmus legforróbb zsoldárát, ott talán bizonyos föl is fér egy kicsi pihenés és maradiság.

Diósadi.

RODIN.

Rodin rajzai, melyeket most bemutat a «Nemzeti Szalon», nem vázlatkönyvből kiragadott apró, jelentéktelen dolgozatai egy nagy művésznak. Magamagában művészet ez, különös művészet, melylyel nem állott elő eddig nekünk más, csak éppen Rodin. Így hát a grafikának sem sorozhatjuk be valami kialakult fajtája közé s bár külön áll, magában is élő, mégis belekapaszkodik az ő márványszobrai életébe. Mert éppen az forrong, kavargó ezekben a rajzokban, a mi Rodinnek a szobrai is magukban állókká

és páratlanul nagyokká teszi: valami szokatlan, újfajta megérzése és érzékeltetése az életnek.

Ez a valóságos újfajta életfelfogás és életfilozófia, mely Rodin szobraiból messze árad, ez teszi becsesekké ezeket a rajzokat, melyektől szinte jobban bekukkanthatunk az ő művészetének titkaiba és mélységeibe, mintha valamelyik nagy mounmentális munkáját, Balzac szobrát, Hugo Viktor szobrát, a «Pokol kapuját»-t vagy a jó calais-i polgárokat látnók. Ha Rodin szobrairól lefaragjuk minden sokféle és jelentőség-teljes jellemző vonását, magva csaknem mind-egyiknek ugyanaz a szemlélődés marad. Rodin szerint ugyanis nem más ez a körülöttünk és bennünk dübörgő és zakatoló élet, mint csak energiák ébredése, passzióktól, hatalmas szenvedélyektől hajtott emberi testek nekifeszülése. Az emberi testekben ő legalább is ezt látja, kutatja és ezt igyekszik nekünk felfedezni, bemutatni.

Van egy szobra, a címe francziául «L'âge d'airain». Egy ifjú ember áll előttünk meztelenségében; jobb kezével fejéhez kap, bal karjával pedig mintha nyújtózkodna egyet, a mint ébrednek, eszmél, pezsdül a vére a nagy és végtelen erejű természet előtt. Egy másik szobrán két szerelmes öleli egymást vágygallyal és a sovárgó szerelem elcsattan egy csókban. Keresztelő Szent Jánost úgy mintázta meg, amint éppen neki indult profétás útjára. Műtermében vannak apró márvány szobrai, melyeken nők, férfiak ölelkeznek, egymáshoz tapadnak, finoman, lágyan érintvén egymást és érzékenyen, szerelmes kézzel. Mindenütt az élet pillanatnyi mozgólódását, fellobozását jelzik lényeges mozgások; alig találhatók nála a hétköznapi, szabványos, mindenütt látott és unalmasságig megszokott mozdulatok, meg az egyszerre és könnyen definiálható mozgásai az emberi testnek. Nem zajlik nála lármás, rohanó munkás élet, nem zúdul ránk nagy hullámokban. A világon léte terhet, munka nyügett, emberi testünk rab-szolgálatát nem érezzük az ő márványai vállán; nem érezzük testi kinlódást és testi harcot. Nem dolgoznak, nem suhintanak, nem zúznak és emelnek az ő alakjai, úgy, olyan súlyosan éreztetett, pontosan megszabott mozgá-

A GONDOLKOZÓ.

sokban, a mint például Meuniernél. Nála nem a megfogható élet zakatol, hanem valami megtapinthatatlan fluidum futkos és kergetőzik, melytől az ujjunk hegyének érzülésével nem tudunk önmagunknak beszámolni. Benső elki-erők azok, melyek hevítik az ő márványait, a lélek erői vannak az ő márványaiba belépre-selve s a mint lendülnek az izmok, a mint mozgásba kapnak, mintha kitérnének a márvány embereiből, szunynyadó vágyak, ébred-nének indulatok, felpeszülnek szenvedélyek.

Az élet pillanatnyi felbuggyanása, mozgólódása az, a mi e rajzoknál szemünkbe ötlük, de van bennük még valami más is, más tulaj-donság is, a mely rögtön megmutatja nekünk, hogy a czeruzát nem festő, nem rajzoló, hanem éppen szobrász, a pasztika országában mozgó művész vezette. Nem futkosnak itt a vonalak olyan pajzán jókedvvel, szabadsággal, mint például a japániaknál, Hokusainál, vagy Uta-

A CALOISI POLGÁROK.

RODIN MŰVEIBŐL.

DIDEBOT SZOBRA.

marónál, a vonal bűvészeinél. Itt a vonalak nem csak maguk magukért élnek, hanem azért, hogy alkalmat adjanak az emberi testeknek, a tömegeknek, a szobrász masszájának a leve-gőbe, a térbe való elhelyezkedésére; Rodin raj-zain dimenzióik szerint kiterjednek e testek, elrendeződnek, megmodellálódnak, nemcsak síkon terülnek szét, hanem formákat kapnak. Szobrok azok már Rodinnek a rajzain is.

B. GY.

A «VASÁRNAPI UJSÁG»

55-ik évfolyama.

A «Vasárnapi Ujság» a legrégebb magyar szépirodalmi és ismeretterjesztő képes hetilap, évenként több mint 130 íven, s több mint ezer képpel, legjelesebb hazai írónk és művészeink közreműködésével jelen meg.

A «Vasárnapi Ujság» színes képmel-lékleteket is ad, több színben művészileg ki-vitt képeket.

A «Vasárnapi Ujság» a legjelesebb hazai és kül-földi írótól közöl regényeket és elbeszéléseket. A jövő évfolyamban kezdjük meg Rákosi Viktor legújabb regényének közlését, mely bizonyára nagy feltűnést fog kelteni. Legközelebb közöljük Fogaz-zaro világhírű regényének a «Piccolo Mondo Antico»-nak közlését is, Bezerédj Istvánnak, vasvár-megye főispánjának gondos fordításában, kinek irodalmi fellépését nyereségnek tartjuk az egész magyar irodalomra. Mikszáth Kálmán lapunk fő-munkatársa lehetőleg a lap minden számában fog írni.

Ő maga jövő évi programjáról következőket írja nekünk:

«Szeretnék valami újat kigondolni a «Vasár-napi Ujság»-nak, ha nem is új genret, de leg-alább új formát. Pusztán a szerelmi történe-tek, érzékeny novellák nem elégíthetik ki egy-szen a mi előkelő és sokoldalú közönségün-ket. Hiszen jó a rózsavíz, de vannak olyan olvasóink is, a kik többre becsülnék egy pohár bort. Aztán a nekrológok! Minden nevezetes ember elcsatása. Mintha csak meghalásból állana az emberi élet és szerelemből. Hohó! Közül még egy kis adót is fizet az ember, dolga van finánczszal, miniszterrel, vargával, villamos konduktorral, stb. Hagyjuk az örökös esőkolódzást a színes borítékú lapoknak, me-lyekre azok a kedves backfischok utaznak, a kik még nem tudják, hogy a szerelemhez speiz is kell. Szóval valami olyan rovatot szeretnék ki-találni, a miben a poézis mellett az emberi élet mindennemű változata és szürke prózája is megbeszélhető, de a próza úgy, hogy poézis-nek is beválják, a poézis pedig úgy, hogy a ki-

KARÁCSONYI VÁSÁR A VÁMHÁZ-TÉREN.

égett lélek is élvezettel nyelhesse le belőle egy-két kávéskanállal. A mi pedig a napi poli-tikát illeti . . . hm . . . zsong valami a fejem-ben, de ez persze mind csak embrió még. Ilyesmi a toll alatt születik. Hogy milyen legyen, vagy milyen lesz, hű képét nem adhatom. Sokat megteszek a «Franklin»-nak, de a születendő gyermekemet mégse fotografáltathatom le előre. Gépet olyant még ki nem talált Edison . . .»

Mikszáth Kálmán.

Előfizetési föltételeink:

A «Vasárnapi Ujság» negyedévre 4 korona, fél-évre 8 korona.

A «Vasárnapi Ujság» a «Világkrónika»-val negyedévre 4 korona 80 fillér, félévre 9 korona 60 fillér.

Az előfizetések a «Vasárnapi Ujság» kiadó-hivatalába, Budapest, Egyetem-utca 4. szám küldendők.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Lapunk mai számával együtt küldi szét a kiadóhivatal «Karácsony» című díszes albumunkat, mely öt színes képmelkélettel,

KARÁCSONYFA-VÁSÁR A DUNAPARTON.

legjobb írótól származó szépirodalmi közle-ményekkel jelent meg. Az albumot előfizető-ink — azok is, a kik újévtől kezdve újonnan lépnek be az előfizetők sorába — ingyen kapják karácsonyi ajándéku.

A magam ösvényén. Az az ösvény, a melyen Szabolcska Mihály jár verseiben, csakugyan a maga ösvénye. Szép lankás domboldalon vezet, alatta az Alföld határtalan síkja terül el, fölötte, messze távolban az erdélyi fenyvesek sötétlenek. Mindkét oldalán jóillatú, friss füvek nőnek, telehintve egy-szerű, hívogató, de bájos és kedves virágok-kal: kökörcsinnel, ibolyával, szájszorszáppal, vad-szegfűvel és buzavirággal, — különösen sok buza-virággal. Az egyszerűség — néha túlzásba is vitt egyszerűség — a fő vonzóereje ennek a tájnak, kedves dolog pihentetni rajta a szemét annak, a ki néha megcsömörlik a sok lótszúttól és orchideától, a mivel a modern költők kápráztatják szemét. Bájos, szép és jó gyermekek játszanak a mezőn, egy magyaros képű, szeliden mosolygó, maga körül melegséget árasztó asszony vigyáz a gyermekekre, a kik rivalgó örömmel szaladnak a fűtyészeve ballagó költő üdvözlésére. De kelnek fantomok is az idilli mezőn: csalódások sötét képei, apró falusi emberek nagy tragédiái, vallásos megilletődések — s a szerint lesz a költő nótája szomorúbb vagy vigább, a légben szerteáradó vagy egyenesen föl-felé törő. Jön egy csunya fantom is, ellensége a költészetnek — prózában politika a neve — s ez az egyetlen jelenés, melyre a nóta disszonáns hangokat ad, — szerencse, hogy ritkán tör elő sötét odújából. A mi olvasóink ismerik és szeretik e szép nótákat, legnagyobb részük s talán elmondhatják, a java a mi hasábjainkról szállott ki először a világra, hogy visszahangot keltsen a szívekben, — a mi olvasóink megérik bennük a magyar nyelv zenéjének csodá-latos, tudományos formulákba nem foglalható zsongását, a mely nem poétikai szabályokból lett, hanem az ő magyar lélek rejtelmes mélyeiből szakadt fel. Ha egyéb nem volna is Szabolcska verseiben értékes, nyelvének ez a ritmusa maga is méltóvá tenné a figyelemre. Mi azonban tudjuk, hogy van egyéb is: egészséges melegség, termé-szetes őszinteség, férfias emelkedettség, a hol erre szükség van, — csupa olyan tulajdonságok, melyek Szabolcska költészetét — egységben fel-fogva — fölébe emelik az egyes költemények értékének.

Palma di Palma. Szőlősi Zsigmond novelláinak, melyekből most egy újabb kötet jelent meg «Palma di Palma» címmel, félreismerhetetlen és eltárl-hetetlen karaktere az, hogy egyenesen az író lelke-ből törtek elő, nem kívülről, külső körülmények behatása alatt keletkeztek, hanem belülről, az író lelkének mélyeiből toltak elő. Ez nem azt jelenti, mintha uralkodó jellemvonásuk a közvetlenség volna, hanem azt, hogy valamennyi fölött ott lebeg az író lelke, valamennyi egy tőből, a világról, az emberi lélekről, az életről, a természetről való fel-fogásnak egységéből fakadt. Nagyon kevés irodalmi műben látjuk annyira folyton, megszakítás nélkül az író alkotó lelkének jelenlétét, mint ezekben a novellákban. S ép ez adja meg sajátos egyen-

Kitüntetve:
Páris, Bécs, Buda-
pest, Szeged.
Alapítva 1864
Telefon 63-36.
Vidéki megbízások
pontosan teljesítet-
nek.

Berketz István utóda

czégtulajdonos: KOVÁCS ENDRE
kelfestő és vegytisztító gyára
Budapest, IX. ker. Kinizsy-utca 14. szám.

Gyűjtőtelepek:
Andrássy-ut 50.
Lipót körút 16.
Izabella-utca 66.
Rákóczi-ut 78.
Üllői-ut 30.
Váci-utca 51.

VÉNUSZ

Legkedveltebb, leg-
síkesebb al-facón,
mely általános kedvelés-
ét csupán annak köszo-
ret, hogy egy erős mint
karcsu alakú hölgynek
remekül áll. Köröskörül
mely ránczokba van rakva,
melyek a csipőn leütettek
alul pedig gazdagon nyíl-
nak szét. Darabja komplett
és finom kivitelben mérték
után készíte

10 korona,

igen jó minőségű, legdiva-
tosabb kosztümkelméből,
szürke, drapp, barna, olív,
eszkos vagy keozkás angol
mintázatban, vagy pedig
fekete és sötéték prima
atlasz kamgarnból.

„Zur Schossenfabrik“ Bécs, XVI., Neulerchenfeldstrasse 2.
Magyar levelezés.

„Zur Schossenfabrik“ Wien, XVI., Neulerchenfeldstr. 2.

Kérek utánvételt darab „Vénusz“-aljat.
Cím:
Schluss: Alhossza elől: oldalt:
hátral: Csipőbőség:
Különös megjegyzések:
Név:
Cím:

SERAIL-ARCZENŐCS,

Minden áralmas alhatás nákkal!
Minden áralmas alhatás nákkal!
az arcot tisztítja, fehériti és bársónyphává teszi. Egy
tégely ára 1 kor. 40 fill., kis tégely ára 70 fill.
Serail-szappan, Epe-szappan kitűnő tolett szappan-
nok a kenőcs használatához. Serail-örme nappali
használatra, Serail-pouder kiváló finom arczpor három
színben, fehér rózsaszín és crème. Egy doboz ára 1 kor.
Készíti ROZSNYAY MATYAS gyógyszerész.
Aradon, Szabadság-ter. 1294

1900. párisi világháallitáson Grand Prix.

Kwizda-fluid.

Kigyójel (Touristfluid.) 11744b
Aromatikus bedörzölőre az idegek és
izmok erősítésére.
1 üveg ára 2 korona.
1/2 üveg ára 1 kor. 20 fill.
Erősítés és erömegjítás czéljából
eredményesül használjuk az összes
turisták, kertipárosok és lovagok na-
gyobb turák után. Kwizda-
Fluid valódi csak a mellette
álló védjeggyel. Kapható
minden gyógyszerárban.
Képes árjegyzék ingyen és
bérmentve.
Főraktár: Török József
gyógyszerésznél,
Budapest, Király-u. 12. és
Andrássy-ut 26. sz.

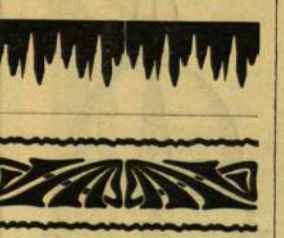
Tűzijáték

Lampion, cotillon,
táncz tourok, knall-
bonbonok, álarczok,
papirsapkák, ruha-
diszkek, jelvények,
papirhangszerek,
hajdiszkek, parókák,
szakálak, papiröltö-
nyök, jux czikkek,
japán legyezők,
japán lampionok,
zászlók, tréfás tár-
gyak, jelmez kellé-
kek, angyalszár-
nyak, papir-guir-
landok, papirmaché
árúk, papir-kalapok
stb. kaphatók

EMMERLING ADOLF

gyárosnál 12353
Budapest, Gróf Károlyi-
utca 26. sz.

Arjegyzék.

Ingyen és bérmentesen!

Konrad János
zeneműszállító-
háza Brúx 482.
(Csehország).
Tanulóhegedű vonó nélkül csak
K 4.80, 3.50, 6.-. Hegedűvonó
K -80, 1.-, 1.40 és feljebb.
Citarák, harmonikák stb. raktár-
ron. Tessék katalógust kéri. 12076

Kalap-áruház

Old American:
Budapest, Belváros,
Egyetem-utca 7.
4, 5 koronás kalap-
és 10 koronás ezilinder-ujdonjait ajánljuk. Árjegyzék küldeték.

Bejegyz. minta! FÖLSÉGES ILLUZIÓ! Tört. vérel.
A karácsonyfa legpompásabb díszé
mely egyetlen keresztény családnál sem hiányozhat, az általam megjavított
brilláns karácsonyfa-angyal-csöngetés

I. szám
egészen fémből, 6 aranyozott angyallal, 30 cm. magas, kezesség kifogás-
talan működésért. — Egyszerű fölvetés által a legnagyobb, vagy a leg
kisebb fűn rögön alkalmazható. Ugyanaz az asztalra állítva, asztali csön-
getésnek is használható. A kályhára helyezve gyertyaláng nélkül is műkö-
dik. — A három gyertyalángtól származó meleg levegő forrába hozza a
hálókerék az arra alkalmazott iavitott acélkalapácsok megütik a három
harangot, mi által kellemesen
hangzó, ezüstszíza csengés
kelekezik, mely fiatalokat és
öregket ajtatos karácsonyi
hangulatba helyez. Ára kar-
tonnák és használati utasítással
együtt darabonként K 1.50.
3 db K 4.25 12 db K 15.-
4 db K 5.50 24 db K 29.-
6 db K 8.- 36 db K 43.50
9 db K 12.- 50 db K 58.-
100 db K 112.-

2. sz. Ugyanaz a karácsony-
fa-angyal-csöngetés igen
elegáns, különösen niki-
kelezett kivitelben, sod-
rott harangszőlőkkel és 3
pompásan sugárzó ezüst-
lametta-virágokkal, melyek a
gyertyák meggyújtásánál es-
dőszerű fényreflexet adnak,
kartonban használati utasítá-
sal együtt darabonként K 2.-
3 db K 5.50 12 db K 20.25
4 db K 7.25 24 db K 39.50
6 db K 10.50 36 db K 57.50
9 db K 15.50 50 db K 77.50
100 db K 150.-

Legújabb üveg karácsonyfadísz.
12 db. válogatott, gondosan kartonba
csomagolva, a tárgyak nagysága és ki-
vitele szerint K -40, -60, -70,
-80, 1.-, 1.20, 1.50, 2.-, 6 db
kartonban, a tárgyak nagysága és ki-
vitele szerint K -75, -90, 1.-, 1.20,
lametta (angyalhaj) ezüst vagy arany,
borítottkonként K -40, díszórony
100 db K -20, lánczok üvego-
lyókból 1/2 egész 2 m hosszúságig,
a golyók nagysága szerint K -90,
-95, 1.20, 1.40. Karácsonyfa-
gyertyáskák, 24 db kartonban K -30, nagyobbak 15 db kartonban
K -58, gyertyatartó ucaztaja K -50.

Karácsonyi jutalom!
Minden t. ez. vevő, a ki a szeptember 1. és november 30. között idő-
ben egyszerre 40 koronányi levélbeli megrendelés tesz, karácsonyi
ingyen-jutalom gyanánt a 4343. számú riadó-ébredést éjjel világió mutatópállal és egy 1908-ra szóló
napárt lap mellésomagolva.

Kiosorolás megengedve, vagy pénzszámlás, tehát nincs koozkázat!
Sztéküldés utánvétellel vagy előfizetés mellett. A megrendelés legelőszörében a postai utvány
levágási szelvényen eszközölhető. Okvetlen szükséges, hogy a megrendelőleveleken vagy kártyákon
meg legyen jelölve, utánvétellel kívántuk-e az áru vagy pedig elment már az összeg utalvánnyal. Ugyanúgy
árdekeben áll minden megrendelőnek a megrendelést december 15-dike előtt beküldeni, mert a posta ezen
időn túl, a nagy tödülés miatt, nem szállít olyan gyorsan, mint normális forgalom mellett. A megrendelő-
sek tehát idejében intézendők.
Cs. és kir. udv. szállító Konrad János órágyára Brúx 2004. sz. (Csehország).
Tessék legújabb árjegyzékemet kéri 3000 képpel, mely önnek azonnal ingyen és portmentesen megküldeték.

MAGYARHON ELSŐ, LEGNAGYOBB ÉS LEGIOBB HIRNEVŰ ÓRAÜZLETE.
Alapított 1847.
Konrad János
Bráusweller János
Szegeden. Cs. és kir. kizárólagosan
szab. chronometer- és műórák, főtallója
a remontoir ingóórának
stb. stb.
ÓRÁK, ÉKSZEREK 10-ÉVI JÓTÁLLÁSSAL
RÉSZLETFIZETÉSRE
Képes árjegyzék bérmentve. Javítások pontosan eszközölhetnek.

VASÁRNAPI UJSÁG

52. SZ. 1907. (54. ÉVFOLYAM.) SZERKESZTŐ HOITSY PÁL FŐMUNKATÁRS MIKSZÁTH KÁLMÁN. BUDAPEST, DECEMBER 29.

Szerkesztési iroda: IV. Reáltanoda-utca 5. Kiadóhivatal: IV. Egyetem-utca 4. Előfizetési feltételek: Egész évre 18 korona. Félévre 8 korona. Negyedévre 4 korona. A Vildgyórnóká-va negyedévenként 80 fillérrel több. Külföldi előfizetéseket a postailag meg-határozott viteldj is csatolandó.

ÚJ ESZTENDŐ.

A KALENDÁRIUM nem pusztán időmérő szer-
szám. A kalendárium a mellett, hogy tagolja
az időt, hogy rovásokat és végtelen tör-
zésére, a melynek se gyökerét, tövét, se koronáját
nem látjuk, egyúttal lelki szükséglet is.

Az ember ebben a formájában, a melyben a
földön jár, dolgozik, szenved, küzd, elvágodik
meg-meg föltápáskodik, nincsen a végtelen-
ségre, a határtalanságra berendezve. A mi véges,
annak nem lehet eleme a végtelenség. Elpusz-
tulna benne, mint a jál a szárazon. A lelkünkét
örökkévalónak tudjuk, de a lélek csak vendég a
földön: megmutatja nekünk, a kikbe öltözött,
ezt a világot, kikerdez bennünket, mi a róla való
vélekedésünk, aztán meg és beszámoló róla
annak, a ki küldötte: melyik hogyan felelt és
miképen viselkedett.

A mi mértékünk nem lehet más, mint véges
mérték. Az, a mit az élet szabott meg a szá-
munkra. A kalendárium se a végtelen időt méri,
csak a végeset. Az idő végtelensége: a jövő. Ez
pedig a kalendáriumnak se anyaga. Ehhez még
ő se tud. Csak a multat, meg a jelent tarthatja
oda a rőfjéhez és vág belőle ennek-annak, a
mennyi dukál, illetve rendeltetett. Az egyiknek
csak egy suknyit, a másinak meg egy egész
vegre valót. Az bizonyos, hogy mindenkinek
becsületesen kiadja a maga részét, mert idáig
még senki se protestálhatott ellene.

Az időnek mindegy. Az ő titkát nem kell fél-
tenie ettől a méricskelő törpétől, a kit mi óriás-
nak látunk, de neki mindig csak a talpánál ma-
rad. Ő csak annyit ad neki magából, a mit tar-
togatni már fölöslegesnek tartott és neki még
mindig minden megmarad.

De nekünk, szegény, folyton múlt és egészen
bizonyosan végképen elmúlt teremteseknek a
kalendárium böles, hasznos és humánus kiesze-
lés. Az igazi elemünkbe juttat bennünket. Vé-
geket szab a végtelenségben és határokat állít
a határtalanságban. Tudatokat ad az elménknek
és fejteket a lelkünknek. Olyan dolgokat és
érzéseket, a melyek nélkül egy elviselhetetlen
chaos lenne az élet.

Mert a kalendáriumban nemcsak elmulás
van, hanem megújodás is. Nem úgy vagyunk
teremtve, hogy elbírni e jeltelen folytonossá-
got. Véges voltunk tudata megölne bennünket,
ha nem lenne előttünk a mérték, a mely még
jövőt is ígér. Tudunk egy fantasztikus történe-

tet egy emberről, a ki elment oda, a hol nem
méri az időt, a hol nincs is, a mivel telését
mérni lehetne, se nappal, se éjszaka, se tél, se
nyár és mikor abban a hiszemben, hogy már
legalább száz esztendőt élt, a csodálatos sziget-
ről visszatért, kiderült, hogy mindössze egy
hétig volt ott csupán.

A mi levegünk: a megmért idő. Az idő, a
melynek vannak fordulásai, jelző oszlopai, hogy

előttük megállhassunk, megpihenhessünk és
megtelhessünk reménységgel: a szebb, a jobb,
a kedvesebb, a könnyebb út most következnek.
Most fordulunk be oda, a hová a lelkünk epe-
döre igyekezik. Most jönnek azok a nyájas, gyö-
nyörü tájak, a melyekről álmodánk.

Igy minden új esztendő egy-egy forrás az idő
végtelen útján, a melynél megállunk, megpihe-
nünk és vízből új, friss reménységet iszunk.

ÚJ ESZTENDŐRE.